

Uudelle uralle aikuisena – yliopisto-opintojen kautta uraa vaihtavien kokemuksia

Pro gradu -tutkielma

Paula Kemppainen

Kasvatustieteiden tiedekunta

Aikuiskasvatus

Lapin yliopisto

2024

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: Uudelle uralle aikuisena – yliopisto-opintojen kautta uraa vaihtavien kokemuksia

Tekijä: Paula Kemppainen

Koulutusohjelma/oppiaine: Yhdenvertaisuuden ja jatkuvan oppimisen maisteriohjelma

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma Lisensiaatintutkimus __

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 62+2

Vuosi: 2024

Tiivistelmä:

Uratarinat monimuotoistuvat eikä työura välttämättä ole enää suoraviivainen, vaan siihen voi tulla mutkia ja joustavuutta. Entistä useammin tehdään poikkeavia ratkaisuja työuralla, poiketaan perinteisenä pidetystä urapolusta tai avataan uusia mahdollisuuksia opintojen avulla.

Tässä tutkimuksessa keskitytään aikuisiin, jotka ovat aloittaneet uuden alan opiskelun yliopistossa tavoitteenaan uravaihto. Tutkimus keskittyy heidän kokemuksiinsa yliopisto-opinnoista sekä miten opintojen on koettu vaikuttaneen ammatilliseen identiteettiin. Tutkimus on laadullinen ja näkökulmana kokemuskokulma. Aineistonkeruumenetelmänä toimi puolistrukturoitu haastattelu. Tutkimuksessa haastatellaan aikuisia, jotka ovat omasta tahdostaan vaihtaneet uraa ja aloittaneet uuden alan opiskelun yliopistossa. Tutkimuksessa on valittu tutkimuskohteeksi kuusi aikuista uranvaihtajaa. Haastateltavat ovat hakeneet ja päässeet yliopistoon opiskelemaan uutta, toiveidensa alaa. Haastatteluhetkellä he ovat opiskelemassa. Iältään he ovat 30-44 -vuotiaita naisia.

Haastateltavien uratarinat ja tiet yliopistoon kertovat, että ura voi olla monimuotoinen ja noudattaa yksilöllistä suuntaa. Yliopistoon on päädytty aikuisena niin päämäärätietoisesti avoimessa yliopistossa opiskellen kuin yhteishaun kautta kokeillen, josko opiskelupaikan saisi. Yliopistossa opiskelu on koettu motivoivaksi ja siihen suhtaudutaan innostuneesti, vaikka se vaatiikin arjen osalta suunnittelua ja jopa uhrauksia. Opinnot ovat vaikuttaneet myönteisesti ammatilliseen identiteettiin ja sen myötä työn merkitys yksilölle sekä vaatimukset työlle ovat nousseet entistä tärkeämmiksi.

Avainsanat:

uranvaihto, yliopisto, aikuisopiskelija, ammatillinen identiteetti, laadullinen tutkimus

X Tutkielma ei sisällä muita kuin tekijän/tekijöiden omia henkilötietoja.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 KOULUTUSPUTKESTA AIKUISOPISKELUUN	9
2.1 Aikuinen korkeakouluopiskelija	10
2.2 Elinikäisestä oppimisesta jatkuvaan oppimiseen	14
3 YKSILÖITYVÄ TYÖELÄMÄ	17
3.1 Muuttuvat urapolut.....	19
3.2 Ammatillinen identiteetti.....	21
4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA MENETELMÄT	24
4.1 Laadullinen tutkimus.....	24
4.2 Aineistonhankinta.....	25
4.3 Aineiston analyysi.....	29
4.3.1 Teemoittelu sisällönanalyysina	32
4.3.2 Juonirakenneanalyysi	34
5 TULOKSET	37
5.1 Kokemuksia yliopisto-opiskelusta aikuisena	37
5.1.1 Opintojen merkitys.....	38
5.1.2 Opintojen sovittaminen osaksi aikuisen elämää.....	39
5.1.3 Opiskelijayhteisö.....	41
5.2 Uranvaihto ja opiskelu aikuisena osana ammatillista identiteettiä.....	42
5.2.1 Ennen opintojen aloittamista ja päätös lähteä opiskelemaan	43
5.2.2 Opintojen aikana	44
5.2.3 Tulevaisuuden työelämä.....	45
6 POHDINTA	48
6.1 Yksilöityvä työelämä ja aikuiset yliopistossa	48
6.2 Ammatillinen identiteetti muuttuu aikuisena opiskellessa.....	50
6.3 Lopuksi.....	52
6.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	53
LÄHTEET.....	56
LIITTEET.....	63

1 JOHDANTO

Suomalainen koulutuspolku ohjaa valitsemaan uran ja ammatin jo nuorena. Vuonna 2015 korkeakoululakeja muutettiin niin, että korkeakoulujen tuli varata osa paikoista ensikertalaisille eli niille, joilla ei ole korkeakoulututkintoa tai opiskelupaikkaa. Saman vuoden hallitusohjelmassa otettiin tavoitteeksi työurien pidentäminen erityisesti niiden alkupäästä. Vuoden 2015 hallitusohjelmaan kuuluikin korkeakoulujen valintakoemenettelyjen uudistaminen niin, että ne vähentäisivät tarpeettomia välivuosia ja aikaistaisivat korkeakouluopintojen alkua. Uutena keinona oli myös todistusvalinnan lisääminen ja pitkää valmentautumista vaativista pääsykokeista luopuminen. Näillä toimenpiteillä pyritään siihen, että nuoret siirtyvät nykyistä nopeammin jatko-opintoihin. (Ahola ym. 2018, 14.) Nuoren tulisi siis koulutusjärjestelmän ihanteen mukaan pystyä valitsemaan oma alansa ja urapolkunsaa jo heti toisen asteen jälkeen ja myös suorittaa opintonsa tavoiteajassa siirtyäkseen työmarkkinoille.

Vuoden 2023 hallitusohjelma painottaa entistä enemmän korkeakoulutuksen suuntaamista ensimmäistä tutkintoa suorittaville. (Hallitusohjelma 2023, 88.) Vastaavasti aikuisten tutkintokoulutusta suunnataan erityisesti koulutustasoa nostavaan tai työmarkkina-asemaa parantavaan koulutukseen. Ohjelman mukaan korkeakoulujen rahoitusjärjestelmien on tuettava myös tutkintoja pienempien osakokonaisuuksien suorittamista. (Hallitusohjelma 2023, 90.) Tämä tarkoittaa aikuisten koulutuksen siirtymistä yhä enemmän maksulliseksi, ei-tutkintoon johtavaksi. Ohjelmassa tavoitteena on vahvistaa avoimen korkeakoulutuksen roolia osaamisen kehittämisessä ja mahdollistetaan koulutuksen järjestäjän mahdollisuuksia periä nykyistä korkeampia maksuja. (Hallitusohjelma 2023, 89.) Myös uuden hallituksen suunnitelma lakkauttaa aikuiskoulutustuki (Hallitusohjelma 2023, liite B) vaikeuttaa aikuisten mahdollisuuksia uramuutoksiin ja uudelleen kouluttautumiseen.

Harva kuitenkaan enää työskentelee koko työuraansa samalla alalla tai ammatissa ja uran suuntaa voi vaihtaa aikuisena. Muuttunut työelämä on lisännyt poikkeavia uratarinoita; yksilöillä on mahdollisuus mutta joskus myös pakko mukautua yhteiskunnan muutoksiin

ja uudelleen kouluttautua tai muuten etsiä vaihtoehtoisia tapoja työllistyä uudelle alalle. Epävarmuudesta ja sirpaleisuudesta on tullut melko pysyvä osa työelämää ja se koskettaa eri ammatti- ja henkilöstöryhmiä. Globalisaatio, markkinatalous ja jatkuvasti lisääntyvät tulostavoitteet näyttäytyvät yksittäiselle työntekijälle usein työn epävarmuutena, joka useamman kohdalla tarkoittaa huolta työn menettämisestä. (Mauno & Kinnunen 2008, 168.) Yksi vastaus tähän epävarmuuteen voi olla uudelleenkouluttautuminen ja uranvaihto aikuisena, mutta myös omat henkilökohtaiset motiivit voivat ohjata uran vaihtoon. Epävarmoinhin olosuhteisiin perustuvassa työelämässä onkin mahdollisuus yllättäviin muutoksiin. (Heikkilä 2019, 30.)

Airo, Rantanen ja Salmela (2008) kirjoittavat uraoppaassaan paradoksista, että nuorena, kun kaikki valinnan mahdollisuudet ovat käsillä, omat vahvuudet ja motiivit ovat vielä epäselviä. Aikuisena, uran ollessa jo käynnissä motiivit ja kyvyt ovat selvillä ja mahdollisuudet suuriin suunnanvaihdoksiin ovat jo paljon rajatummalla. Heidän mukaansa olisi kaikille työmarkkinoiden ja yhteiskunnan osapuolille hyödyksi, jos nämä piirteet ja vahvuudet selviäisivät jo nuoremmalla iällä. (Airo ym. 2008, 12.) Kaikille omien vahvuuksien ja motiivien tunnistaminen ei kuitenkaan ole selvää nuorena, kun on kiire päästä opintoputkeen ja työelämään. Uraa voi vaihtaa aikuisena eikä nuorena valitun uran tarvitse olla lopullinen. Vaikka ensikertalaiskiintiöt ja suorittamiseen kannustava yhteiskunta usein antavat toisin luulla, on uranvaihtoon ja aikuisopiskeluun olemassa kiertoreittejä ja erilaisia hakuja, jotka voivat mahdollistaa uudet opinnot myöhemmällä iällä. Suomalaiseen hyvinvointimalliin on katsottu kuuluvan mahdollisuus kouluttautumiseen missä tahansa elämänvaiheessa. Koulutuspolun eri vaiheissa on mahdollista jatkaa yhdeltä koulutusasteelta seuraavalle sekä siirtyä koulutussektorilta toiselle. Nuorena tehtyjä päätöksiä opiskelupaikasta on pystynyt myöhemmin elämässä ainakin jossain määrin muuttamaan. (Haltia, Isopahkala-Bouret, Jauhiainen 2019, 277.)

Uratarinat monimuotoistuvat eikä työura ei välttämättä ole enää suoraviivainen, vaan siihen voi tulla mutkia ja joustavuutta. Entistä useammin tehdään poikkeavia ratkaisuja työuralla, poiketaan perinteisenä pidetystä urapolusta tai avataan uusia mahdollisuuksia opintojen avulla. Syitä uravaihtoon voi olla useita. Sitran tutkimusraportti (2017) selvitti teemahaastatteluiden avulla motiiveja aikuisiällä tapahtuvaan uranvaihtoon ja uudelleen

kouluttautumiseen. Raportti luokittelee motiivit alanvaihtoon kolmeen ryhmään; uuteen ammattiin kouluttautuminen terveydellisistä syistä, kouluttautuminen omasta kiinnostuksesta toiseen ammattiin eli niin sanottu sisäinen halu vaihtaa ammattia sekä kouluttautuminen parantaakseen omaa työllistymistään eli työllistyäkseen tarvitsee toisen ammatin. (Vahtera 2017.)

Vaikka päätös uranvaihtoon olisikin oma, tarvitaan usein joku ulkoinen tekijä, joka antaa sysäyksen hakeutua opiskelemaan. Useimmille päätökseen liittyy ulkopuolinen muutostekijä, kuten esimerkiksi yhteistoimintaneuvottelujen alkaminen, jolloin työnantaja harkitsee työvoiman vähentämistä tuotannollisista ja taloudellisista syistä. Myös muut muutokset työpaikalla, kuten johdon vaihtuminen ja uudet toimintatavat lisäävät päätöstä uranvaihdosta ja uuden opiskelusta. Osalla päätös opiskella uuteen ammattiin vain kypsyy hiljalleen ja kun elämässä tulee sopiva hetki, niin päätös realisoituu. (Vahtera 2017.) Muutokset työelämässä ja työurissa vaativat yksilöltä itseohjautuvuutta ja sopeutumiskykyä. Muutoksiin sopeutuu parhaiten, jos päätös muutokseen tulee omasta motivaatiosta, kuten kouluttautuminen unelma-ammattiin myöhemmällä iällä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää yliopistokoulutuksen kautta uraa vaihtavien aikuisten kokemuksia. Tutkimus kohdistuu aikuisiin, jotka ovat tehneet uranvaihdon omasta kiinnostuksesta toiseen ammattiin eli sisäisestä halusta. Uranvaihdon voi tehdä myös ilman uudelleen kouluttautumista, mutta monelle alalle työllistymiseksi tarvitaan alan tutkinto. Tässä tutkimuksessa keskitytään aikuisiin, jotka ovat aloittaneet uuden alan opiskelun yliopistossa tavoitteenaan uranvaihto ja heidän kokemuksiinsa opinnoista. Tutkimus kohdistuu yliopistossa opiskeluun, eikä näin ollen kata korkeakoulutuksen koko kenttää, koska ammattikorkeakoulutus ei ole mukana. Käyttämäni rajaus noudattaa muun muassa Mooren (2003, 59) tutkimuksissa noudatettua rajausta. Korkeakouluopiskelijoita koskevassa tutkimuksessa on yleisemmin tarkasteltu yliopistojen opiskelijoita, jotta esimerkiksi tutkimuksen kansainvälinen vertailu on mahdollista.

Kouluttautuminen uuteen ammattiin aikuisiällä vaikuttaa ammatilliseen identiteettiin. (Heikkilä 2019, 19.) Ammatillisella identiteetillä tarkoitetaan tutkimuksessani yksilön elämänselämään perustuvaa käsitystä itsestään erityisesti ammatillisena toimijana; millaiseksi yksilö ymmärtää itsensä suhteessa ammatillisuuteen ja työhön sekä millaiseksi hän omassa työssään ja ammatissaan haluaa tulla. Tämä identiteetti on monimuotoinen, tilanteesta toiseen muuttuva ja epäjatkuva. (Etäpelto & Vähäsantanen 2010, 26.) Alanvaihto on kokonaisvaltainen prosessi ja vaikuttaa yksilön ammatilliseen identiteettiin. Ammatillisen identiteetin muutokset on tutkimuksissa usein liitetty perinteisiin uramuutoksiin, kuten ylennyksiin tai eläkkeelle jäämiseen, mutta työelämän muuttuessa tämä ei enää riitä. Alanvaihto on entistä yleisempää eikä näihin muutoksiin liity selkeitä sääntöjä. (LaPointe 2011, 20.) Näiden sääntöjen puuttuminen voi tehdä muutoksista raskaita ja yksinäisiä. Heikkilä (2019) tarkastelee omaehtoista kouluttautumista uudelle alalle ja ammatillisen identiteetin muutoksia kehollisuuden kautta. Alanvaihtoon kuuluu kokonaisvaltaista identiteetin työstämistä, jota ihminen tekee koko ruumillaan. Ammatillinen kehittyminen ei tapahdu pelkästään oppilaitoksissa tai työpaikassa, vaan alanvaihto on monimutkainen kasvun prosessi, jossa kehittyminen ei ole suoraviivaista. Uraa aikuisena vaihtava kantaa loppuelämänsä mukanaan irtoamista sekä jotain siitä, mistä on irronnut ja mitä on sen myötä alkanut katsoa toisin. (Heikkilä 2019, 29.)

Tässä tutkimuksessa keskitytään aikuisiin, jotka ovat aloittaneet uuden alan opiskelun yliopistossa tavoitteenaan uranvaihto. Tutkimus keskittyy heidän kokemuksiinsa yliopisto-opinnoista sekä miten opinnot ovat vaikuttaneet ammatilliseen identiteettiin. Aineistonkeruumenetelmänä toimi puolistrukturoitu haastattelu. Tutkimuksessa haastatellaan aikuisia, jotka ovat omasta tahdostaan vaihtaneet uraa ja aloittaneet uuden alan opiskelun yliopistossa. Tutkimuksessa on valittu tutkimuskohteeksi kuusi aikuista uranvaihtajaa. Haastateltavat ovat hakeneet ja päässeet yliopistoon opiskelemaan uutta, toiveidensa alaa. Haastatteluhetkellä he ovat opiskelemassa. Iältään he ovat 30-44 -vuotiaita naisia.

Kiinnostukseni tutkimuksen aiheeseen kumpuaa henkilökohtaisesta taustastani. Olen myös itse alanvaihtaja ja olen itse monesti kipuillut sen kanssa, että en sovi perinteisiin

uratarinoihin; opinnoista työelämään ja omalla alalla työtehtävästä toiseen eteneminen ja uran päämäärätietoinen rakentaminen. Oma polkuni on paljon monitahoisempi, olen kokeillut eri aloja joskus sattumankin kautta ja päätynyt opiskelemaan yliopistoon reilu 30-vuotiaana. Samaistumispintaa etsiessäni olen aina kiinnittänyt huomiota poikkeaviin uratarinoihin, siihen kuinka suuntaa on uskallettu vaihtaa ja isojakin suunnanmuutoksia tehdä niihin liittyvistä haasteista huolimatta.

2 KOULUTUSPUTKESTA AIKUISOPISKELUUN

Suomalaisiin korkeakouluihin hakee joka vuosi noin 150 000 nuorta ja aikuista, joista koulutuspaikan saa vajaa kolmannes hakijoista. Korkeakoulutuksen kasaantuneen kysynnän vuoksi koulutukseen sijoittuminen on Suomessa hidasta. Opiskelijat myös valmistuvat muihin maihin verrattuna vanhempina. Jo 1990-luvun puolivälistä lähtien poliittisena tavoitteena Suomessa on ollut korkeakoulutukseen sijoittumisen nopeuttaminen sekä opintojen tavoiteajassa suorittaminen. Tavoitteeseen on pyritty muun muassa uudistamalla opiskelijavalintoja. (Ahola ym. 2018, 11.)

Vuoteen 2018 mennessä ammattikorkeakoulut ja yliopistot ottivat käyttöön opiskelijavalinnan, joka ei edellytä hakijoilta pitkää valmentautumisaikaa. Ennakkoon opiskeltavan materiaalin määrää vähennettiin tai materiaalista luovuttiin kokonaan. Tietyillä aloilla pääsykokeet perustuvat lukion oppimäärien osaamiseen ja valintakokeita on kevennetty. Enemmän kuin puolet opiskelupaikoista yliopistoissa on täytetty vuodesta 2020 lähtien ylioppilastutkinnon arvosanoihin perustuen. (OKM 2022) Tämän tavoitteena on nuorten nopea opintoihin siirtyminen, valmistuminen ja työelämään siirtyminen ja se vahvistaa käsitystä, että oma ammatti ja työura tulisi valita jo nuorena. Työelämärelevanssi ja työllistettävyys ovatkin nousseet koulutuksen keskeisiksi tavoitteiksi. (Siivonen & Filander 2019, 134.)

Yliopistoihin on ollut aina vaikea päästä opiskelemaan; yliopistoihin pääsee vuosittain opiskelemaan vain noin viidennes hakijoista. Vaikka aikuisten osuus opiskelijoista on kasvanut, koetaan varsinkin kokopäiväinen opiskelu yhä nuorten, ei aikuisten asiaksi. Aikuisten paikaksi määritellään koulutuspolitiikassa työmarkkinat, ei oppilaitokset. Suomalaisessa korkeakoulupolitiikassa mukaillaan tiukasti tätä linjaa pyrkien sitomaan yliopistot yhä tiukemmin nuorison opinahjoksi muun muassa lisäämällä uusien ylioppilaiden osuutta sisäänotoissa ja lyhentämällä opiskeluaikoja. (Rinne, Haltia, Nori & Jauhiainen 2008, 10.)

Haltia, Isopahkala-Bouret ja Jauhiainen (2019) tunnistavat toimia opiskelijavalintauudistuksesta, jotka rakentavat aikuisen opiskelijan marginaalista asemaa. Heidän mukaansa jo kansallisen hakujärjestelmän luominen näyttäytyy järjestelmän rationalisoinnin välineenä ja mahdollistaa aikuisten ohjaamisen järjestelmässä omille valintareiteilleen ja sitä kautta muualle kuin tutkintokoulutukseen. Myös hakijoiden kiintiöinnit vahvistavat käsitystä siitä, millaiset erilaiset hakijat voivat korkeakoulutukseen pyrkiä. Ensikertalaisten ja siirtyjien kategorioista aikuisuus suljetaan ulos, jolloin aikuisuus kuvaa pelkästään tutkinnon suorittaneiden ryhmää. Kategorisoinnin takia aikuisena tutkintokoulutukseen hakevat määrittyvät tutkinnon jo suorittaneiksi, jolloin heillä ei ole tunnustettua asemaa tutkinto-opiskelijoina. Aikuisia hakijoita pyritään ohjaamaan yhä vahvemmin maksullisille täydennyskoulutuskursseille sekä korkeakoulutuksen aikuiskoulutusmuotoihin. (Haltia ym. 2019, 286)

Aikuinen opiskelee Suomessa kuitenkin samojen tutkintovaatimusten mukaisesti kuin nuorempikin opiskelija ja suoritettut loppututkinnot ovat samanarvoisia opiskelijan iästä riippumatta. Ikärajoja korkeakouluun hakeutumiselle ei ole ja aikuiset voivat pyrkiä korkeakouluun aivan kuten nuoretkin. (Moore 2003, 34.)

2.1 Aikuinen korkeakouluopiskelija

Tämä tutkimus keskittyy aikuisiin uranvaihtajiin. Aikuisuus voidaan määritellä kulttuurisesti, juridisesti tai kehityspsykologian avulla. Kulttuurisella aikuisuudella ei tarkoiteta pelkästään ikää, vaan niitä kulttuurisesti välittyneitä merkityksiä, jotka liitetään aikuisuuteen. Suomen kansalainen tulee täysi-ikäiseksi juridisesti 18 -vuotiaana. Juridinen aikuisuus määritellään myös erilaisten säädösten kautta, jotka koskevat koulutusta ja työelämää. Tällaista sääntelyä liittyy esimerkiksi opintotuen ja aikuiskoulutustuen saamisen ehtoihin. Aikuisuutta kehityspsykologisesti määriteltäessä pääosaan nousevat työuran rakentaminen sekä oma perhe. (Rinne, Haltia, Nori & Jauhiainen 2008, 106.) Aikuisuuteen liittyy kehityspsykologian mukaan tehtäviä tai tapahtumia, jotka vaativat yksilöltä niin päätöksentekoa kuin sopeutumista ja joilla on huomattavia vaikutuksia yksilön selviytymiseen ja onnellisuuteen. Tällaisia kehitystehtäviä ovat esimerkiksi koulutuksen hankkiminen ja ammattitaidon ylläpito sekä

työuran aloittaminen ja siihen liittyvien ehtoihin sopeutuminen, mutta myös perheen perustaminen. Kehitystehtäviin sisältyy myös yhteiskunnallisiin tapahtumiin osallistuminen ja niihin vaikuttaminen, oman taloudellisen perustan luominen, omasta henkisestä kehityksestä huolehtiminen sekä sopeutuminen ikään liittyviin fyysisiin muutoksiin ja mahdollisiin sairauksiin. (Nurmi ym. 2014, 179.) Aikuisuus voidaan määrittää myös tietyn iän perusteella. Aiemmissä tutkimuksissa on käytetty erilaisia ikärajoja. Tässä tutkimuksessa käytetään muun muassa Mooren (2003) käyttämää 30 vuoden ikää rajaamaan aikuisuutta. 30 vuotta täyttäneet voidaan ajatella olevan jo aikuispositiossa, jossa nuoruuden kehitystehtävät, itsenäistyminen ja oman elämän rakentaminen, on jo käyty läpi.

Koulutus on yksi tärkeimmistä sosiaalisen liikkuvuuden mahdollistajista. Sosiaalisella liikkuvuudella mitataan, miten vanhemman ja lapsen sosiaaliset asemat poikkeavat toisistaan. Se kertoo, kuinka vanhempien sosiaalinen asema eroaa lapsen asemasta. Asemaa arvioidaan tyypillisimmin ammatin kautta, mutta myös tulojen, varallisuuden tai koulutuksen kautta. Korkea sosiaalinen liikkuvuus kertoo yhteiskunnan avoimuudesta. Vastaavasti sosiaalinen periytyvyys eli kun vanhemman asema periytyy lapselle, on yksi tärkeimmistä eriarvoisuuden mittareista. (Pöyliö & Erola 2015, 30.) Aikuisten asema korkeakoulupolitiikassa on merkittävä valikoitumisrakenteiden muotoutumisessa ja siinä, millaiset mahdollisuudet yhteiskunnan aikuisilla on elämänpolkunsa uudelleenmuotoiluun. (Moore 2003, 55.)

Monista muista poiketen Suomessa ei ole yliopistoissa aikuisille omia tutkintoon johtavia koulutuksiaan eikä suomalaisessa yliopistokoulutuksessa myöskään tunneta aikuisia tai osa-aikaisia tutkinto-opiskelijoita erillisenä opiskelijaryhmänä. Aikuiskoulutuksella tarkoitetaan usein tutkintoon johtamatonta koulutusta, kuten ammatillista täydennyskoulutusta ja avoimen yliopiston opintoja. Monimuotoisten kouluttautumismahdollisuuksien tarjoaminen erilaisissa elämäntilanteissa oleville sekä aikuisille on kuitenkin olennainen osa elinikäisen oppimisen politiikkaa. (Rinne ym. 2008, 37.) Tässä tutkimuksessa aikuisella opiskelijalla tarkoitetaan aikuista tutkinto-opiskelijaa, joka suorittaa yliopistossa ensimmäistä tai uutta tutkintoa.

Aikuisopiskelija ei ole enää kummallisuus tai harvinaisuus. Suomessa on mahdollista jatkaa koulutuspolun eri vaiheissa koulutusasteelta seuraavalle sekä vaihtaa koulutussektorilta toiselle. Nuorena tehtyjä opiskeluvalintoja on voinut ainakin jossain määrin muuttaa myöhemmin elämässä. (Haltia ym. 2019, 277.) Aikuiset voivat hakeutua tutkinto-opiskelijoiksi niin kutsuttujen päävalintojen kautta eli samoja hakupolkuja pitkin kuin nuoret. Tämän lisäksi aikuiset suosivat erilaisia maisteriopintoja ja niiden erillisvalintoja sekä avoimien korkeakouluopintojen pohjalta tehtäviä valintoja hakiessaan korkeakoulutukseen. (Rinne ym. 2008, 39.) Vaikka uudelleen kouluttautuminen ja tutkinnon suorittaminen on aikuisena mahdollista, varsinkin korkeakoulututkinnon suorittaminen voi olla haastavaa. Korkeakoulujen hakujärjestelmä ja ensikertalaisten kiintiöinnit ohjaavat aikuisia ennen kaikkea tutkintokoulutuksen ulkopuolisiin koulutuksiin. (Haltia ym. 2019, 286.) Uusien ylioppilaiden sekä ensikertalaisten suosiminen hauissa tekee korkeakouluihin pääsyn myös yhä vaikeammaksi aikuisväestölle. (Rinne ym. 2008, 27.)

Merriam ja Baumgartner (2020) tuovat esiin, että aikuisten oppimiseen vaikuttaa aina ympäristö, jossa oppija elää. Mitä yksilöt haluavat, voivat ja miten voivat opiskella on aina sidottu yksilöä ympäröivään yhteiskuntaan. Varsinkin aikuisen opiskeluun ympäröivä todellisuus vaikuttaa voimakkaasti, sillä aikuinen kohtaa ympäristössään muun muassa sosiaalisia ja taloudellisia velvoitteita. Aikuiset opiskelijat joutuvatkin sopeutumaan yhteiskunnan monimutkaisiin vaatimuksiin ja ottamaan ne huomioon opinnoissaan. (Merriam & Baumgartner 2020.) Nämä vaatimukset luovat aikuisten opiskelulle monia esteitä, joita nuoret opiskelijat eivät kohtaa ja jotka vaikeuttavat aikuisten opintoja. Vahvimpina näistä ovat toimeentulo ja työelämään liittyvät kysymykset.

Aikuisten opintorahoitus on Suomessa järjestetty lyhytjänteisemmäksi kuin nuorten kohdalla. Aikuisilla on useammin perheeseen ja talouteen liittyviä velvoitteita, joista voi olla vaikea irtautua opintojen ajaksi. (Rinne ym. 2008, 18.) Aikuisilla opiskelijoilla on mahdollisuus hakea opinnoilleen taloudellista tukea. Opintotukea voi saada, kun suorittaa yliopistossa alempaa tai ylempää korkeakoulututkintoa. (Kela 2023.) Aikuiskoulutustuki taas on taloudellinen tuki, joka myönnetään työntekijälle ammatillista kehittymistä

tukeviin opintoihin. Aikuiskoulutustukea voi hakea uransa aikana yhteensä 15 tukikuukauden ajan yksiin tai useampiin opintoihin, yhdessä tai useammassa erässä. Aikuiskoulutustukea voi hakea niin lyhyisin koulutuskokonaisuuksiin kuin kokonaisen tutkinnon suorittamiseen. Edellytyksenä aikuiskoulutustuelle on vähintään kahdeksan vuoden työhistoria miltä tahansa alalta sekä vähintään yhden vuoden kestänyt työsuhde nykyisessä työpaikassa. Tuen saaminen edellyttää siirtymistä osittaiselle tai kokoaikaiselle opintovapaalle. (Aikuiskoulutustuki 2023.) Ollessaan opintovapaalla työntekijä on vapautettu työstään opiskelua varten. Oikeus opintovapaaseen perustuu opintovapaalakiin ja se tarjoaa jo työelämässä oleville joustavan mahdollisuuden opiskeluun. (Työsuojelu 2023.) Aikuiskoulutustukea sai vuonna 2022 vähän reilu 30 000 henkeä. (Työllisyysrahasto 2023.) Vuoden 2023 pääministeri Orpon hallituksen ohjelman sen mukaan aikuiskoulutustuesta ollaan luopumassa syyskuussa 2024.

Siivonen ja Filander (2019) ovat tutkineet miten opiskelijan ikä ja sen mukanaan tuoma uusi elämävaihe valmistavat yliopistossa nuorten sekä aikuisopiskelijoiden asemoitumista opintoihin. Tutkimuksen mukaan nuoret mutta myös aikuiset opiskelijat uusintavat uusliberaalin yliopiston ideaalin mukaista ihannekuvaa itsenäisestä ja vastuuntuntoisesta opiskelijasta, joka etenee opinnoissaan aikataulun mukaisesti sekä valmistuu ja työllistyy nopeasti. Vastoin oletuksia tutkimuksen mukaan tähän ideaalin yltää kuitenkin varmemmin työ- ja elämäkokemusta omaava aikuisopiskelija. Tutkimus nostaa esiin hyvin pärjäävät ja samanaikaisesti täysipäiväisesti työssä käyvät aikuisopiskelijat, joille yleistynyt etäopiskelu on tarjonnut mahdollisuuksia rakentaa henkilökohtaisia ja joustavia koulutuspolkuja. Aikuiset opiskelijat näyttäytyisivät hyötyvän joustavista ja yksilöllisistä koulutuspoluista eikä heille yhteiskunnan ja yliopiston luoma tavoite nopeasta valmistumisesta tuota ongelmaa. (Siivonen & Filander 2019, 150.)

Aikuisena yliopisto-opintonsa aloittaneiden on todettu olevan keskimääräistä tavoitteellisempia ja motivoituneempia opinnoissaan. He ovat muita opiskelijaryhmiä useammin hakeutuneet opiskelemaan oppiainetta kohtaan tuntemansa kiinnostuksen takia ja heillä on myös halu valmistua nopeasti. (Rinne ym. 2008, 35.)

Carver ja Scheier (2001) kuvaavat yksilön tavoitesuuntautunutta käytöstä odotusarvoteorialla. Teorian mukaan luottavaisesti ja myönteisesti päämääriensä saavuttamiseen suhtautuva yksilö työskentelee sinnikkäästi saavuttaakseen tavoitteensa. Jos taas yksilö ennakoi, että hänen itselleen asettamat päämäärät eivät todennäköisesti ole saavutettavissa, hän vetäytyy ja luopuu tavoitteistaan. (Carver ja Scheier 2001, 32.) Aikuisena tutkinto-opiskelijana korkeakoulussa aloittava tarvitsee päättäväisyyttä ja valmiutta tehdä järjestelyjä omassa elämässään mahdollistaakseen opinnot. Lisäksi yksilön on kyettävä tekemään ratkaisuja, jotka riitelevät yhteiskunnan ja korkeakoulupolitiikan määrittelemiä ideaaleja opiskelusta ja opiskelijasta. Aikuisen opiskelijan on kyettävä suhtautumaan myönteisesti asettamaansa tavoitteeseen uudesta tutkinnosta ja sen saavuttamisesta.

2.2 Elinikäisestä oppimisesta jatkuvaan oppimiseen

Aikuisena uuden opiskelu ja uuden ammatin ja ammattitaidon hankkiminen kytkeytyy elinikäisen oppimisen sekä jatkuvan oppimisen teemoihin. Eurooppalaisessa kontekstissa elinikäinen oppiminen määritellään yksilön inhimillisten voimavarojen taukoamattomaksi kehittämiseksi yksilön omilla ehdoilla ja myös vastuulla. Elinikäisen oppimisen avulla edistetään yksilöiden henkilökohtaista menestymistä ja aloitteellisuutta, sopeutumista työelämään sekä kykyä sopeutua sosiaalisiin, ekonomisiin ja teknologisiin muutoksiin. Määritelmään on sisäkirjoitettu ajatus kansalaisista ennen kaikkea työvoimana; sen mukaan ihmisissä on varantoja, jotka pitää pystyä entistä paremmin valjastamaan yhteiskunnan käyttöön. (Silvennoinen & Tulkki 1998, 9.)

Jatkuva oppiminen käsittää niin formaalin, informaalin kuin non-formaalin oppimisen muotoja. Yksilöiden toivotaan kansalaisina ja työntekijöinä saavuttavan jatkuvan oppimisen kautta ne keskeiset tiedot, taidot, arvot ja asenteet, joita pidetään tärkeinä merkityksellisen elämän rakentamisessa. Jatkuva oppiminen perustuu jokaisen yksilön inhimilliseen pääomaan ja sen uskotaan auttavan työelämässä vaadittavien taitojen ja osaamisen kehittymistä, akateemista menestystä sekä ihmisenä kypsymistä. (Siirilä & Mäki & Kinnari 2021, 68.)

Varsinkin jatkuva oppiminen vastaa nykyiseen tarpeeseen uudistaa ja kehittää osaamista työuran ja elämän eri vaiheissa. (OKM 2022.) Aikuisen ihmisen tarve opiskella lähtee usein työelämästä käsin. Työelämän diskurssissa aikuinen opiskelija on ensisijaisesti työntekijä ja hänen päämääränsä liittyvät nimenomaan työelämään. Aikuisella on jo aiempaa koulutusta ja tutkintoja ja uusien opintojen avulla osaamista päivitetään, jotta voisi paremmin palvella työelämää. (Rinne ym. 2008, 40.)

Elinikäiseen oppimiseen voi suhtautua pakkona tai mahdollisuutena. Kinnari (2013) on tutkinut, miten elinikäisestä oppimisesta puhutaan ja nostaa esiin diskursseja, jolla elinikäistä oppimisesta puhutaan suomalaisessa mediassa ja mikä elinikäisen oppimisen merkitys on yksilölle ja yhteiskunnalle. Kinnarin mukaan uusliberalistinen diskurssi korostaa elinikäistä oppimista taloudellisena hallintana tavoitteenaan innovatiivinen yhteiskunta. Diskurssiin liittyy usein kilpailukyvyyn retoriikka. Myös funktionalistisessa eli yhteiskuntaan integroivassa diskurssissa elinikäisen oppimisen diskurssi muistuttaa uusliberalistista. Se korostaa ennen kaikkea yksilön tekemän työn arvoa kansalaisuuden rakentumisessa. Vastaavasti uusliberalismin vastainen diskurssi kritisoi uusliberalistista, ihmistä hyväksikäyttävää luonnetta ja ihmisen riittämättömyyttä sekä muutokseen sopeutumisen pakkoa elinikäisenä oppimistehtävänä. Sivistyksellinen diskurssi kyseenalaistaa elinikäisen oppimisen uusliberaalin arvopohjan vaatimalla demokraattista keskustelua mitä ihmisen tulisi oppia ja mihin sosiaalistua. Myös yhteiskuntaan kriittisesti suhtautuva diskurssi kyseenalaistaa ennen muuta työn arvon. Se näyttäytyy korvaavana, omia arvoja seuraavana elämään oppimisena, jossa tulevaisuuden yhteiskunta on enemmänkin ihmisten joustava oppimiskenttä. (Kinnari 2013, 109.)

Elinikäisellä oppimisella viitataan ihmisen koko elämänsä kestävään oppimiseen, joka ulottuu elämän eri osa-alueille. Jatkuva oppiminen keskittyy työssä tapahtuvaan oppimiseen. Tämä ero on merkittävä verrattuna elinikäiseen oppimiseen, joka sisältää myös lapsuuden ja ikääntyneiden oppimisen. (Siirilä, Mäki, Kinnari 2021, 69.) Jatkuva oppiminen painottuu työelämässä olevien osaamisen kehittämiseen. Sen tavoite on vastata työelämän muutoksiin ja niistä aiheutuviin osaamisen tarpeisiin. Yksilöiden osaamisen kehittämisellä tuetaan merkityksellisiä työuria, hyvää työllisyyskehitystä sekä mahdollistetaan ihmisille hakea tarvitsemaansa koulutukseen työn ohessa sekä sen

aikana. (OKM 2022.) Jatkuva oppiminen tarkoittaa koulutuspoliittisessa diskurssissa ennen kaikkea työelämässä olevien henkilöiden osaamisen jatkuvaa päivittämistä. Se liittyy myös aikuiskoulutuksen markkinoitumis- ja kaupallistumiskehitykseen, sillä sen diskurssit eivät ainakaan ensisijaisesti tavoittele sitä, että tutkintoon johtavien korkeakoulupaikkojen saatavuutta parannettaisiin aikuisille ja heille luotaisiin lisää mahdollisuuksia sisäänpääsyyn. (Haltia ym. 2019, 287.)

Tässä tutkimuksessa käsitelty uravaihto aikuisena ja uuden tutkinnon opiskelu linkittyy jatkuvaan oppimisen käsitteeseen, sillä vaikka yksilölle uravalinta näyttäytyisikin yksilöllisen elämänkulun ja valintojen kautta, yhteiskunnallisesti se vastaa niin työelämän muuttuviin osaamistarpeisiin kuin osaavan työvoiman tarpeisiin.

3 YKSILÖITYVÄ TYÖELÄMÄ

Työelämä ja samalla myös sen osaamiselle antamat vaatimukset muuttuvat kiihtyvällä tahdilla. Keskeisimpiä muutoksen aiheuttajia ovat globalisaatio, teknologinen murros ja väestön ikärakenne. Ammatin vaihtaminen kesken työuran on välttämätöntä yhä useammin. Teknologian nopea kehitys myöskin hävittää ja muokkaa vanhoja ammatteja ja tehtäviä. (OKM 2022.) Tämän muutoksen keskiössä ovat yleistyvä automatisaatio, tekoäly ja robotit sekä jakamis- ja alustatalouden kasvu. Työn murros tulee muuttamaan hyvin laajasti yhteiskuntia. Tulevaisuusselonteko (2017) ennakoi, että tulevaisuudessa työn tekemisen muodot poikkeavat merkittävästi nykyisistä. Muun muassa jako työnantajiin ja työntekijöihin voi hämärtyä tai jopa kadota kokonaan. Yksilöiden taloudellinen toimeentulo koostuu useista virroista, organisaatiot ovat väliaikaisia ja liikkuvia ja digitalisaation runsas hyödyntäminen mahdollistaa työn tarpeen ja tarjonnan kohtaamisen alustat. Rutiininomainen työ ulkoistetaan koneille ja tekoälylle ja ihmiset keskittyvät ongelmien ratkaisemiseen. Selonteossa myös todetaan, että osaamisen ylläpito, jatkuva koulutus ja uuden oppiminen ovat tärkein keino työn murroksesta selviämiseksi. (Valtionneuvoston tulevaisuusselonteon 1.osa 2017.)

Yksilö voikin nykyisen muutoksen keskellä tuntea, että hänellä ei ole valtaa omaan asemaansa työelämässä. Työelämän ehdot ja säännöt määrittelevät suuret yritykset ja vaikka työnsä tekee hyvin voi työpaikan viedä taloudellinen syy. Koko yhteiskunnan ja työelämän vallannut uusliberalistinen ajattelutapa korostaa yksilön omaa vastuuta itsensä kehittämisestä ja markkinoinnista ja sysää näin ollen myös vastuun työllistymisestä sekä työn säilyttämisestä yksilölle. Epävarmuudesta työelämässä on tullut suhteellisen pysyvä osa suomalaista työelämää ja se koskettaa eri ammatti- ja henkilöstöryhmiä asemasta riippumatta. (Mauno & Kinnunen 2008, 168.)

Sennettin (2002,7) mukaan siirtyminen joustavaan kapitalismiin ja joustavaan työhön muuttaa ratkaisevasti työn olemusta ja merkitystä sekä samalla myös työn kuvaamiseen käytettäviä termejä ja käsitteitä. Esimerkiksi englannin sana "career" tarkoitti alun perin eteenpäin vievää kärrytietä. Kun sitä alettiin käyttää työn yhteydessä, se sai merkityksen ihmisten taloudellisten pyrkimysten elinikäisenä väylänä. Nyt kuitenkin joustava

kapitalismi on tukkinut tämän väylän ja ihmiset ohjautuvat yhä useammin kiertoteille; työpaikoista, ammateista ja opinnoista toisiin. Sennettin mukaan sana "job" (työ) tarkoitti 1300-luvulla lohkareta tai palasta, jota voi kuljettaa paikasta toiseen. Joustavuus palauttaa työn määritykselle tuon vanhan merkityksen; työura paloitellaan nykyisin erilaisiin lyhytaikaisiin projekteihin ja tehtäviin.

Työmarkkinoiden epävarmuuteen ja muutokseen ehdotetaan ratkaisuksi usein koulutusta ja etenkin aikuisväestön uudelleen kouluttautumista. Nykyisin yhä useampi aikuinen opiskelee itselleen uuden ammatin tai tutkinnon työuransa aikana. Uudelleen kouluttautuminen ymmärretään keinona, jolla pystytään mukauttamaan yksilöt koko ajan kiivastuvaan ja monimuotoistuvaan yhteiskunnalliseen muutokseen. Taloudellisen kasvun näkökulmasta jatkuvasta oppimisesta on tullut tärkeä osa menestymistä. Taloudellinen näkökulma korostaa jatkuvaa menestymistä ja sopeutumista muutokseen ja sen myötä oman osaamisen kehittämisestä on tullut alasta riippumatta jokaisen yksilön velvollisuus. Jatkuvasta oppimisesta on muodostunut keino hallita, ja sen avulla yksilöt voivat pitää itsensä maailman kehityksessä mukana. (Kinnari 2013, 110.)

Muuttuvilla työmarkkinoilla pärjätäkseen yksilön on tauotta ylläpidettävä omaa osaamistaan. Tämän lisäksi on osattava tuoda esiin oma osaaminen ja sitä kautta oma arvo työnantajille. Yhteiskunta myös odottaa, että jos töitä ei ole, yksilö kouluttautuu päivittääkseen osaamistaan tai hankkiakseen uutta osaamista ja on taas näin hyödyksi yhteiskunnalle. Jatkovaa oppimista ja uudelleen kouluttautumista pidetään ratkaisuna kansallisessa politiikassa talouden jatkuvan kasvun vaatimukseen, epävarmuuteen, lisääntyvään eriarvoisuuteen ja globalisaation aiheuttamiin yhteiskunnallisiin muutoksiin. Tämän retoriikan mukaan yhteiskuntien on liityttävä mukaan jatkuvaan kilpailuun oppivasta yhteiskunnasta, jotta ne säilyvät kilpailukykyisinä ja menestyvät uusien vaatimusten mukaan. (Kinnari 2013, 115.)

Työelämässä tapahtuu kuitenkin vastaavasti myös myönteistä kehitystä. Koulutustaso on noussut ja yksilöiden kouluttautumis- ja kehittymismahdollisuudet ovat koko ajan lisääntyneet. Myös omaan työhön vaikuttamismahdollisuudet ovat lisääntyneet. (Kinnunen, Feldt, Mauno 2008, 8.) Uudelleen kouluttautuminen voi myös olla yksilön

oma valinta. Joustava työelämä mahdollistaa myös suunnan vaihtamisen ja uudelleen kouluttautumisen. Työllisyysrahaston vuonna 2023 tekemän tutkimuksen mukaan (Työllisyysrahasto 2023) alan vaihto oli päämotiivina 59% vastaajista aikuiskoulutustuen saajilla. Jatkuvaan koulutukseen ja joustavaan työelämään voikin myös suhtautua myönteisesti ja keinona kehittää omaa ammattitaitoa tai mahdollisuutena kokonaan uuteen uraan.

3.1 Muuttuvat urapolut

Myöhäismodernin ajan väitetään jäsentävän ja merkityksellistävän ihmisen elämänselämän vaiheita uudelleen. Elämänvaiheiden ikäperustaisuuden merkitys muuttuu, eikä yksittäisen ihmisen elämänselämä noudata enää yhtä varmasti kuin ennen normaalielämänselämän vaiheita. Tässä muutoksessa yksilöllinen variaatio elämänselämissä lisääntyy. (Moore 2003, 55.) Identiteettiä ei rakenneta enää yhden elämänselämän ja työuran varaan, vaan jokaisen on alati rakennettava omaa elastista identiteettiään ja ammattilaisuuttaan. (Rinne ym. 2008, 9.) Elämänselämän muutokset ja variaatiot näkyvät myös työurissa.

Työura voidaan määritellä kahdella perustavanlaatuisesti erilaisella tavalla. Lähtökohdaksi voidaan ottaa yksilön henkilökohtainen käsitys urasta ja sen suunnasta eli yksilön subjektiivinen ura. Toinen näkökulma on objektiivinen. Se kuvaa sosiaalisesti muodostunutta asemaa ja statusta urapolulla. (Arthur, Khapova & Wilderom 2005, 179.) Tässä tutkimuksessa viitataan uralla subjektiiviseen uraan eli yksilön omaan käsitykseen ja kokemukseen urasta.

Perinteinen käsitys työurasta pohjautuu teollisen yhteiskunnan käsitykseen työstä, jossa työntekijät tekevät vaihtokauppaa työnantajien kanssa: he tarjoavat uskollisuuttaan ja omistautumistaan ja saavat vastineeksi palkkaa, vakautta ja turvallisuutta. Käsityksen mukaan yksilön uraa ohjaa organisaatio, ei yksilön odotukset tai toiveet. Organisaatioiden tehtävänä on toteuttaa työntekijöidensä ura. (Anderson, Veloso, Trevisan, Stefani 2020.) Työurat eivät kuitenkaan enää noudata organisaatioiden määrittämää järjestystä. Arthur ja Rousseau (1996) ovat esittäneet rajattoman uran käsitteen, joka on perinteisen

organisaatiouran vastakohta. Rajaton ura ei määritä yksittäistä uramallia, vaan se kuvaa erilaisia mahdollisia uria, jotka ovat vastakohtia perinteiselle organisaatiouralle. Ura on itsenäinen työantajasta ja yksilö voi itse vaikuttaa siihen. (Arthur & Rousseau 1996, 6.)

Uran luominen on nyt ja tulevaisuudessa entistä monimuotoisempaa. Se ottaa entistä paremmin huomioon elämän eri vaiheet ja uran uudenlainen joustavuus koskee niin työn sisältöä, muotoa kuin suuntaakin. Myös käsitys urasta on muuttunut. Suoraviivaisesta urapolusta on siirrytty monisuuntaiseen ja monimuotoiseen uraan. Baruch (2003) kuvaa urakehitystä joustavaksi; joustavaa urakehitystä on se, että yksilö voi mennä mihin suuntaan tahansa, palata takaisin ja jatkaa toiseen suuntaan.

Yksilöiden urapolkuihin on tullut uusia siirtymävaiheita sekä joustavuutta. Uudet, monisuuntaiset uramallit sisältävät erilaisia vaihtoehtoja, monia mahdollisia kehityssuuntia. Urapolkujen uudenlainen dynamiikka hämärtää selkeät entiset menestyksen reitit ja näin ollen myös pakottaa ottamaan uuden näkökulman menestykseen. Ihmiset myös kokevat erilaisia tapoja uramenestyksen määrittelemiseen, eikä ole yhtä ainoa tapaa saavuttaa menestystä, mistä johtuu termi monisuuntaiset urapolut. Monisuuntaisuus ei pysähdy varsinaiseen urapolkuun, vaan merkitsee myös uran menestymisen arviointia. Näitä voivat olla sisäinen tyytyväisyys, elämän tasapaino, autonomia, vapaus sekä ammatillinen itsetunto. Kaikki nämä ovat tulleet kaavaan perinteisten ulkoisten arvojen kuten palkan ja aseman rinnalle. (Baruch 2003, 61.)

Uratutkijoiden kuvaama rajaton urakehitys antaakin yksilöille aiempaa vapaammat mahdollisuudet luoda omannäköinen urapolku. Ihmisen elämänsä näkökulmasta olemmekin siirtyneet lineaarisesta limittäiseen elämänsäkaareen. Enää elämänsävaiheet eivät välttämättä seuraa toisiaan järjestyksessä: perheestä peruskoulutukseen, sieltä ammatillisesti eriytyvään koulutukseen ja tämän jälkeen siirrytään työmarkkinoille. (Rinne ym. 2008, 9.)

3.2 Ammatillinen identiteetti

Ammatillinen identiteetti tarkoittaa yksilön elämänselän historiaan pohjautuvaa käsitystä itsestään ammatillisena toimijana; millaisena hän ymmärtää itsensä suhteessa ammatillisuuteen ja työhön sekä millaiseksi hän työssään ja ammatissaan haluaa kasvaa. Ammatilliseen identiteettiin kuuluvat myös käsitykset siitä, mihin viiteryhmiin yksilö kokee kuuluvansa ja samaistuvansa sekä se, mikä on hänelle työssä tärkeää ja mihin hän samalla sitoutuu työssään. Identiteettiin sisältyy myös työtä koskevat arvot, tavoitteet ja uskomukset. Identiteetin käsite ja samalla myös ammatillisen identiteetin käsite on laajentunut. Enää ei ajatella, että yksilön ydinidentiteetti on yhtenäinen, suhteellisen vakaa ja elämänkerrallista jatkuvuutta sisältävä. Nykyisin ymmärretään identiteetin olevan monimuotoinen, jatkuvasti muuttuva ja uusiutuva. (Etäpelto & Vähäsantanen 2010, 26.)

Ammatillinen identiteetti kuvastaa laajasti yksilön ja työn välistä suhdetta. Siinä kietoutuu yhteen kyseisen ammattialan yhteiskunnalliset, sosiaaliset ja kulttuuriset käytännöt sekä yksilön muodostamat ja jatkuvasti muuttuvat henkilökohtaiset merkitykset ja käsitykset työn asemasta elämässä. Siihen liittyy myös yksilön asettamat työhön liittyvät arvot ja eettiset sitoumukset. Ammatillinen identiteetti rakentuu henkilöhistorian perusteella, mutta siinä on mukana myös yksilön omat tulevaisuuden odotukset työstä ja työelämästä. (Etäpelto 2007, 90.)

Ammatillinen identiteetti on yksilön käsitys itsestään ammattinsa edustajana. Se kuvaa, mikä yksilölle on tärkeää, kun hän harjoittaa ammattiaan. Identiteetti rakentuu persoonallisen ja sosiaalisen eli yksilön ja rakenteiden välisessä suhteessa. Ammatillisen identiteetin rakentumisessa korostuu yksilöllinen elämänselän historia, olosuhteet, sosiokulttuuriset rakenteet sekä normit ja arvot. (Vähäsantanen 2007, 157.)

Pirstaloituneessa ja muuttuvassa työelämässä ammatillinen identiteetti voi näyttäytyä kuitenkin ristiriitaisena ja ongelmaisena. Työn vaatimuksina korostetaan yhä useammin vahvalle ammatilliselle identiteetille vastakkaisia seikkoja, kuten yliammatillista

osaamista, moniammatillisuutta, ammatillista liikkuvuutta ja joustavuutta sekä jatkuvaa oppimista ja uusiutumista. Nykyinen työelämä on yhä yrittäjämäisempää, mikä edellyttää yksilöllisesti rakentuvaa aktiivista toimijuutta ja ammatillista identiteettiä. Yksilöiltä vaaditaan oman osaamisen tunnistamista ja sanoittamista, sen näkyväksi tekemistä ja oman itsensä markkinointia. Kun työura on katkolla tai ammattia vaihdetaan, on ammatillisen identiteetin rakentamisesta ja uudistamisesta tullut koko työuran kestävä tehtävä. (Etäpelto & Vähäsantanen 2010, 27.) Ammatillinen uusiutuminen edellyttää myös oman ammatillisen identiteetin uudelleenmäärittelyä. Itseä koskevia, työhön ja työn tekemiseen kytkeytyviä mielikuvia, sitoumuksia ja arvoja on uudelleenarvioitava ja muokattava. (Etäpelto & Vähäsantanen 2010, 29.) Nykyisessä työelämässä oletetaan, että ammatilliset identiteetit yksilöityvät ja kiinnittyvät ennemminkin yksilöiden oman ammatillisen kasvun ja jatkuvan oppimisen varaan. (Etäpelto 2007, 92.)

Ammatillista identiteettiä koskevia kriisejä ja ristiriitoja syntyy, kun aiempi käsitys itsestä työntekijänä joutuu kyseenalaiseksi. Tällaisessa ristiriitatilanteessa vaaditaan yksilöltä identiteettityötä, jonka avulla itsensä on mahdollista määritellä uudelleen. Mitä suuremmasta itseä koskevasta muutoksesta on kyse, sitä isompi on tarve uudelleenmäärittelylle. Työn ja ammatin vaihtaminen vaatii ammatillisen identiteetin uudelleenmäärittelyä ja työhön liittyvien käsitteiden muokkausta. (Etäpelto 2007, 94.) Jos yksilöllä ei ole mahdollisuutta tai resursseja työstää omaa ammatillista identiteettiään, on yksilö vaarassa hukata oman ammatillisen suuntansa, varsinkin jos työssä kokee jatkuvasti muutoksia. Identiteettityölle tulisi varata resursseja ja aikaa, jotta yksilö voi vastata työelämän muutoksiin. (Vähäsantanen 2022.)

LaPointe (2014) nostaa esiin, että uravaihtojen yhteydessä tulisi panostaa vahvemmin identiteetin työstämiseen. LaPointe on tutkinut uramuutoksen tehneiden toimijuutta ja identiteettityötä, jota muutokseen välttämättä liittyy. Uran muutoksissa ei ole kyseessä vain jonkin toisin tekeminen, vaan yksilöltä vaaditaan voimakkaampaa ja luovempaa toimijuutta sekä uusien käytäntöjen, tekojen ja identiteettien omaksumista. Identiteetti kuvaa käsitystä itsestämme, jota voimme sanoittaa ja tekemään ymmärrettäväksi kielen ja kertomusten avulla. Identiteetit eivät ole pysyviä, vaan muuttuvat ajan ja paikan myötä.

Työuran eri siirtymävaiheissa identiteettityö on ensiarvoisen tärkeää, sillä jotta muutos toteutuu, edellyttää se myös identiteetin muutosta. (LaPointe 2014, 19.)

4 TUTKIMUSKYSYMYKSET JA MENETELMÄT

Tutkimuksessa keskitytään aikuisiin, jotka ovat aloittaneet uuden alan opiskelun yliopistossa tavoitteenaan uranvaihto. Tutkimus keskittyy heidän kokemuksiinsa yliopisto-opinnoista sekä miten opinnot ovat vaikuttaneet ammatilliseen identiteettiin. Tutkimus keskittyy heidän kokemuksiinsa yliopistossa opiskelusta aikuisena niin oppimisen ja opiskelun näkökulmasta kuin aikuisen elämän ja opiskelun yhdistämisestä.

Tutkimuskysymykset:

- 1. Millaisia kokemuksia yliopisto-opiskelusta on aikuisena?*
- 2. Miten uranvaihdon ja opiskelun aikuisena on koettu vaikuttaneen ammatilliseen identiteettiin?*

4.1 Laadullinen tutkimus

Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimusote pyrkii ymmärtämään tutkimuskohteensa merkityksiä. Aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena ja sen ajatellaan valottavan yhden kokonaisuudeksi mielletyn teeman rakenteita. Tavoitteena on tutkittavien näkökulman tavoittaminen. Laadullinen tutkimus on aineistolähtöistä. Tutkimus pyrkii arvoituksen ratkaisemiseen eli paljastamaan odottamattomia seikkoja aineiston pohjalta. Toisin kuin määrällisessä analyysissä, laadullisessa analyysissä tilastolliset todennäköisyydet eivät kelpaa johtolangoiksi. (Alasuutari 1999, 38.)

Tutkimuksellinen näkökulma on kokemuskäsitelmä. Kokemuskäsitelmän mukaisessa tutkimuksessa tutkijaa kiinnostaa yksilölliset kokemukset ja niiden saamat subjektiiviset merkitykset. Tutkimus keskittyy siihen, miten tutkittavat tekevät ymmärrettäväksi oman elämänsä ja omat kokemuksensa sekä millaiset mielet tai merkitykset asiat saavat heidän elämässään. Kokemuskäsitelmästä tehtävän tutkimuksen tavoite on ymmärtää tutkittavien kokemuksia eikä se pyri tuottamaan objektiivista tietoa tai antamaan selityksiä. (Jokinen 2023.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija ja tutkijan reflektiivisyys on läsnä tutkimuksessa koko tutkimusprosessin ajan. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan reflektiivisyys tarkoittaa muun muassa sitä, että tutkija on selvillä omista ennakkositoumuksistaan ja käsityksistään tutkimukseen ja tutkittavaan asiaan liittyen ja pystyy niistä kertomaan myös avoimesti muille. Tutkijan pitää kyetä tunnistamaan oman toiminnan merkitys aineistoa kerätessä sekä sen analyysissä ja tulkinnessa. (Juhila 2023.)

4.2 Aineistonhankinta

Laadullinen aineisto tarkoittaa yksinkertaisimmillaan aineistoa, joka on tekstimuodossa. Tekstiaineisto on voinut syntyä tutkijasta lähtöisin, kuten haastatteluiden avulla tai se voi olla jo olemassa tutkijasta riippumatta, jolloin se on alun perin tuotettu muuta tarkoitusta varten. (Eskola & Suoranta 2008.) Haastattelu valikoitui tutkimusmenetelmäksi, sillä olen kiinnostunut aikuisten yliopisto-opiskelua ja ammatti-identiteetin muutosta koskevista tarinoista ja kokemuksista. Haastattelun etuna on, että se voi tuoda esiin vastausten taustalla olevia motiiveja. Haastattelussa haastateltava ihminen nähdään subjektina eli hän on aktiivinen osapuoli ja luo merkityksiä. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 34-35.) Laadullinen tutkimus on aina kontekstuaalista eli aikaan ja paikkaan kiinnittyvää. Laadullinen tutkimus nostaa esiin tutkittavien havainnot tilanteista sekä luo mahdollisuuden heidän menneisyyteensä ja kehitykseensä liittyvien tekijöiden huomioimiseen. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 27.) Tämä tutkimus paikallistuu aikuisena uusien opintojen aloittamiseen, suomalaiseen korkeakoulutukseen ja aikuisen kokemuksiin uravaihtoista. Haastatteluissa esiin tulleita kokemuksia voidaan sitten sitoa myös laajempaan kontekstiin, kuten suomalaisen korkeakoulujärjestelmän avoimuuteen aikuisille sekä muuttuvaan, sirpaloituvaan työelämään.

Laadullinen tutkimus ei pyri tilastollisiin yleistyksiin. Se pyrkii kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä tai ymmärtämään tiettyä toimintaa. Laadulliselle tutkimukselle on tärkeää, että henkilöt, joilta tietoa kerätään, tietävät tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä on omakohtaista kokemusta aiheesta. Haastateltavia ei valita satunnaisesti vaan valinta harkittua ja tutkimuksen tarkoitukseen sopivaa. (Tuomi

& Sarajärvi 2013, 85.) Tutkimukseen haastateltavien vaatimuksena oli ikä, he omasivat aiempaa työ- ja opiskelutaustaa ja olivat aloittaneet uudet opinnot yliopistossa.

Tutkimuksen otanta kuvastaa pientä joukkoa uranvaihtajia. Otanta on esimerkki yleisestä ja sillä saadaan tuloksia laajemmasta ilmiöstä. Aineiston runsas määrä ei ole aineiston tieteellisyyden kriteeri, vaan laatu. Pyrkimyksenä on tutkimuskohteen sijoittaminen yhteiskunnallisiin yhteyksiin ja sekä antaa siitä mahdollisimman tarkka kuva. (Eskola & Suoranta 2008.)

Haastateltavat on löydetty tutkijan henkilökohtaisten verkostojen kautta sekä sosiaalista mediaa hyödyntäen. Kaksi haastateltavaa oli ennestään tutkijalle tuttuja ja nämä haastateltavat myös vinkkasivat uusista haastateltavista. Tällaista aineistonkeruumenetelmää kutsutaan lumipallo-otannaksi. Lumipallo-otannassa haastattelujen alkutilanteessa tiedetään yksi tai useampi avainasemassa oleva henkilö, joka johdattaa tutkijan seuraavan haastateltavan luo. Tutkija etenee haastateltavasta toiseen sitä mukaan, kun hänet esitellään uusille haastateltaville ja kerryttää aineistoa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 86.) Tällä tavalla haastateltavia löytyi neljä. Kaksi haastateltavaa löytyi sosiaalisen media avulla; etsin hakusanalla aikuisopiskelija kriteerit täyttäviä avoimia tilejä sosiaalisen median palvelu Instagramissa, joiden ylläpitäjille laitoin viestin sekä pyynnön osallistua tutkimukseen. Ennen haastattelijaa varmistin, että kyseiset henkilöt täyttävät haastateltaville asetetut kriteerit.

Haastateltavien hankkiminen verkostojen, että sosiaalisen median avulla toimi tässä tutkimuksessa hyvin, sillä sopivuuden kriteerit olivat haastateltaville melko tiukat. Haastateltavien tuli olla vähintään 30-vuotiaita aikuisia, joilla on takana jo työkokemusta. Uravaihdon oli oltava vapaaehtoinen ja se oli tehty hakeutumalla opiskelemaan uutta alaa yliopistoon. Tiukat kriteerit tutkimukseen sopiville haastateltaville sekä lumipallo-otannan että sosiaalisen median käyttö haastateltavien etsimisessä tekivät haastatteluaikeiden sopimisesta hidasta. Haastattelut toteutettiin helmi-kesäkuussa 2023.

Tutkimukseen haastatellut muodostavat monimuotoisen aikuisopiskelijoiden joukon. Nuorimmat haastatellut ovat 30-vuotiaita ja vanhin yli neljäkymmenen. Perhetilanteet, työtilanteet ja aiempi koulutus ovat vaihtelevia. Myös tiet yliopistoon olivat vaihtelevia; opiskelemaan oli päädytty niin yhteishaun kuin avoimen yliopiston polun kautta.

Haastateltavat olivat ympäri Suomea eri yliopistoista ja opiskelivat eri aloja. Neljä haastateltavaa opiskeli kasvatustieteitä, mutta eri pääainein. Yksi opiskeli valtiotieteitä ja yksi logopediaa. Aiempi koulutus haastateltavilla vaihteli ammatillisesti tutkinnosta maisterintutkintoon. Kaikki haastateltavat olivat naisia.

Tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmänä toimi puolistrukturoitu haastattelu. Puolistrukturoitu haastattelu on avoimuudessaan lähellä teemahaastattelua. Teemahaastattelussa edetään etukäteen valittujen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten avulla. Laadullisen tutkimuksen perinteseen liittyvä kysymys on, pitääkö kaikille haastateltaville esittää kaikki etukäteen suunnitellut kysymykset, täytyykö kysymykset esittää tietyssä ja samassa järjestyksessä ja samoin sanamuodoin. Tämä yhdenmukaisuuden vaade vaihtelee teemahaastattelulla toteutetusta tutkimuksesta toiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 75.) Tekemissäni haastatteluissa seurasin haastattelurunkoa ja kysyin kaikilta haastateltavilta samat kysymykset. Järjestys saattoi muuttua, jos haastateltava puhui tietyistä aihealueista ennen kuin itse ehdin asiasta kysyä. Kysyin myös tarkentavia kysymyksiä, joita ei ollut haastattelurungossa ja nämä kysymykset olivat erilaisia haastateltavista riippuen.

Haastattelun etu aineistonkeruun muotona on erityisesti joustavuus. Haastattelijalla on aina mahdollisuus toistaa kysymys, selventää sanamuotoja ja oikaista mahdollisia väärinkäsityksiä. Joustavuutta lisää myös se, että haastattelukysymykset voidaan esittää siinä järjestyksessä, mikä on kulloinkin aiheellista. Haastattelussa on tärkeää saada mahdollisimman paljon tietoa tutkimuksen kohteena olevasta asiasta. Jotta haastattelu onnistuu parhaiten, suositellaankin, että haastateltavilla on mahdollisuus tutustua esitettäviin kysymyksiin, niiden teemoihin tai ainakin haastattelun aiheeseen ennakolta. Eettiseltä kannalta on myös perusteltua kertoa haastateltaville, mitä aihetta tuleva haastattelu koskee. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 73.) Käytännössä tämä toteutui tässä tutkimuksessa, kun lähetin haastattelukutsun sekä sovin haastattelutavasta ja ajankohdasta. Vaikka haastateltavat eivät saaneet kysymyksiä etukäteen, saivat he tiedon haastattelun temasta ja aiheesta tietoa lähettämäni haastattelukutsun mukana.

Lähestyin kaikkia haastateltavia sähköpostitse, jonka liitteenä oli kutsu tutkimukseen. Kutsussa esiteltiin tutkimuksen tavoitteet, menetelmät ja tarkoitus sekä kerrottiin haastattelun toteutuksesta. Haastattelun alkaessa kerroin tutkimuksen aiheen uudestaan, sekä kerroin että haastattelu nauhoitetaan ja sitä käytetään osana tutkimusaineistoa. Kerroin myös yksityisyyden suojasta eli aineisto käsitellään nimettömänä, tunnistettavat piirteet häivytetään sekä aineisto tuhoetaan tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

Haastattelut toteutettiin Teams- yhteydellä videohaastatteluina, jotka myös tallennettiin ohjelman tallennustyökälulla. Kaikki haastattelut nauhoitettiin kuitenkin myös nauhurilla mahdollisten teknisten ongelmien varalta. Vaikka videoyhteys mahdollistaakin kasvokkaisen haastattelun, ei se kuitenkaan ole täysin sama, kuin samassa fyysisesti samassa tilassa tehty haastattelu. Myös videoyhteyden luomat tekniset vaatimukset loivat haastatteluihin lisätason; jokainen haastattelu alkoi tekniikan tarkistamisella ja jokaisen haastateltavan oli itse kyettävä ratkaisemaan esimerkiksi ääneen liittyvät tekniset ongelmat. Videoyhteyden kaksisuuntaisuus vei siis tutkijalta osan vastuusta mutta myös autonomisuuden; haastateltavan tekniset ongelmat olivat haastateltavan vastuulla eikä tutkija voi niihin vaikuttaa. Kaikki haastattelut saatiin kuitenkin toteutettua kerralla. Yhden haastattelun pituus oli noin 30-50 minuuttia.

Haastattelutilanne alkoi esittelyillä, kuulumisten vaihdolla ja sillä, että kerroin tutkimuksesta ja sen aiheesta. Tällä kevyellä jutustelulla oli tarkoitus; haastattelun alussa luodaan yhteistä maaperää ennen siirtymistä varsinaiseen haastatteluun ja luodaan pohja tulevalle keskustelulle ja haastattelulle. Litteroidussa keskustelussa tämä osuus ei näy, koska sen ei katsota kuuluvan varsinaiseen haastatteluun. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 48.)

Haastattelu perustui haastattelurunkoon eli kysymyksiin, jotka esitin kaikille tutkimukseen osallistuville. Keskustelua siis rakennettiin haastatteluksi erityisesti kysymyksiin ja vastauksiin. Tutkimushaastattelu rakentuu olennaisesti kysymysten ja vastausten varaan. Tehty kysymys velvoittaa vastaajaa. Annetun vastauksen jälkeen kysyjä kiittää vastauksen kuulluksi. Haastattelusekvenssin eli peräkkäisten, toisiinsa kytkettyvien puhetoimintojen muodostama jakso, on kolmiosainen: haastatteliija kysyy, haastateltava vastaa ja lopuksi haastatteliija kiittää vastauksen. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 51.) Näillä sanoitetuilla vuorovaihoilla oli myös suurempi merkitys, koska

haastattelu tehtiin videon välityksellä. Vaikka video välittää osan ruumiinkielestä, suurin osa kommunikaatiosta tapahtuu kuitenkin puheen avulla.

Sekvenssirakenteesta huolimatta haastatteluissa säilyi keskustelunomaisuus. Vastausten jälkeen pyysin tarkennuksia ja esitin vaihdellen jatkokysymyksiä. Haastattelijana en siis edennyt lyhyin kysymys-vastaus -jaksoin vaan muotoilin tilanteesta keskustelumaisemman. Haastatteluiden perusrakenne kertoo kuitenkin haastattelijan asemasta keskustelun ohjaajana; kysymykset ovat hänen hallussaan ja hän myös kuittaa saamansa vastaukset, ennen kun siirtyy seuraavaan kysymykseen. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 53.)

Kaikkien haastateltavien kanssa kävin kaikki kysymykset läpi, vaikka järjestys saattoi muuttua. Jos haastateltava alkoikin spontaanisti kertoa aiheesta, josta olisin kysynyt vasta myöhemmin, käytin sen hyväksi ja kysyin samalla kaikki aiheeseen liittyvät kysymykset ja kysyin myöhemmin kysymykset haastattelurungon mukaisesti. Kun kysymykset oli käyty läpi, kysyin vielä halusiko haastateltava täydentää vastauksiaan. Tämän jälkeen ilmoitin haastattelun päättyneeksi ja lopetin tallentamisen. Haastattelun päättyttyä keskustelin vielä hetken haastateltavan kanssa, kiitin ja kerroin tutkielman aikataulusta sekä kertosin vielä periaatteet aineiston käytöstä, tallentamisesta sekä hävittämisestä.

4.3 Aineiston analyysi

Ensimmäinen aineiston käsittelyvaihe oli aineiston litterointi eli muuntaminen puheesta tekstiksi. Koska tutkimuksen kannalta haastatteluissa olennaista on niiden asiasisältö, ei kovin yksityiskohtainen litterointi ollut tarpeen. Tapahtumia tutkittaessa tai kun halutaan saada käsitys, mitä kyseessä olevassa tilanteessa on tapahtunut, vähemmän tarkka litteraatio riittää. (Ruusuvuori 2010, 425.) Litteroinnin tarkkuustasoa määrittäviä tekijöitä ovat tutkimuskysymys ja analyyttinen lähestymistapa. Sisällönanalyysi analysoi haastattelun puhuttuja sisältöjä. Tärkeää on silloin litteroida kaikki ne puheen piirteet, jotka voidaan katsoa keskeisiksi analysoitavan ongelman kannalta. Esimerkiksi tauot, äänensävyt ja päällekkäispuhunnat voivat jäädä tässä analyysitavassa merkitsemättä. Tutkimusongelmasta riippuen tällainen tarkkuus voi olla riittävä. (Ruusuvuori & Nikander, 2017, 430.) Tutkimuskysymys ja analyysitapa ohjaavat

myös sitä, litteroidaanko koko kerätty aineisto vai riittääkö sen litterointi soveltuvin osin. (Ruusu vuori & Nikander, 2017, 435.)

Tässä tutkimuksessa litteroin aineiston, kun kaikki haastattelut oli tehty. Kaikkien haastattelujen litterointi kerralla antoi myös aloituksen analysoinnille ja sisältöön perehtymiseen. Litteroinnissa keskityin asiasisältöön ja tapahtumiin eli litteroinnista on jätetty esimerkiksi tauot, päällekkäispuhunnat ja toistot pois. Myös jossain yksittäisissä kohdissa jätin pidempiä pätkiä pois litteroinnista, jos puhe ei enää liittynyt asiasisältöön tai haastateltava esimerkiksi kommentoi jotain haastattelutilanteen ulkopuolella tapahtuvaa.

Litteraatioon on myös merkitty haastateltavan tunnus. (H1, H2 jne.). Näin analyysissa selviää, mitkä aineiston otteet ovat peräisin samalta haastateltavalta sekä voidaan havainnollistaa, että tehty analyysi perustuu laajaan aineiston käyttöön. (Ruusu vuori & Nikander, 2017, 430.) Litteroinnin aikana aineisto myös anonymisoitiin eli siitä muutettiin tai jätettiin pois kaikki tiedot, joiden perusteella haastateltavat olisi mahdollista tunnistaa, eli esimerkiksi työ- ja opiskelupaikat sekä paikkakunnat. Litteroitua tekstiä tuli haastattelusta riippuen 7-9 sivua ja yhteensä litteroitua tekstiä kertyi 40 sivua.

Haastattelujen litterointi on tärkeä vaihe myös aineiston analyysin kannalta. Tallennettu ääniaineisto sisältää valtavasti informaatiota, mutta kuten kaiken informaation havaitseminen tilanteen aikana, myös kaiken kirjaaminen äänitallenteen perusteella on mahdotonta. Tekstiksi muotoiltu versio on vain yksi tulkinta tilanteesta ja litteroidessaan tutkija valitsee jatkuvasti, mitkä asiat ovat relevantteja vuorovaikutuksen ymmärtämisen kannalta. Hän myös tulkitsee aineistoa haastattelutilanteen osallistujien näkökulmasta ja saman kulttuurin jäsenenä, mutta myös tutkijan silmin, eli arvioi, mitkä vuorovaikutuksen erityispiirteet on kirjattava litteraattiin, jotta hän niiden avulla voi vastata esittämiinsä tutkimuskysymyksiinsä. (Ruusu vuori & Nikander, 2017, 437.)

Kokemuskätkökulmaisessa tutkimuksessa aineiston analyysi lähtee liikkeelle aineistolähtöisesti ja tutkijan on oltava sen suhteen avoimin mielin. Tutkija pyrkii analyysissa tuomaan esiin tutkittavien äänen ja näkökulmat ja kirjoittamisessa korostuu elämyksellinen ja tulkitseva argumentaatiotapa. (Jokinen 2023.) Aineisto muodostaa

kokonaisuuden, jota tarkastellaan ja sen katsotaan valottavan jonkin kokonaisuuden rakennetta. Vaikka tutkimuksen aineisto koostuu yksittäisistä tutkimusyksiköistä, kuten haastatteluista, argumentaatiota ei rakenneta yksilöiden eroihin eri muuttujien suhteen ja näiden erojen tilastollisiin yhteyksiin muihin muuttujiin. Tilastollisesta tutkimuksesta poiketen laadullinen analyysi vaatii absoluuttisuutta. Kaikki tutkittavaan ongelmaan kuuluviksi katsotut ja luotettavina pidetyt yksityiskohdat tulee kyetä selvittämään niin, että ne eivät riitele esitetyn tulkinnan kanssa. Laadullisessa analyysissä johtolangoiksi eivät kelpaa tilastolliset todennäköisyydet, kuten tilastollisessa analyysissä. Tämän rajoituksena on usein jo tutkittavien yksiköiden rajallinen määrä. (Alasuutari 2011, 38.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi yhdistelee käsitteitä ja saa siten vastauksen tutkimuskysymykseen. Sisällönanalyysin perustana on tulkinta ja päättely. Analyysissä edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää tulkintaa tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 112.) Laadullisen aineiston läpikäynnin ja analyysin tuloksena saadaan uudenlainen kuva ja tuoreita käsitteitä, joiden avulla on mahdollista ymmärtää tutkittavaa ilmiötä ja sen eri toimijoita. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2017, 24.) Toinen vaihe laadullisen tutkimuksen analyysissä on arvoituksen ratkaiseminen. Arvoituksen ratkaiseminen tarkoittaa sitä, että löydettyjen johtolankojen ja käytössä olevien vihjeiden avulla tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. (Alasuutari 2001, 44.)

Laadullinen analyysi koostuu siis kahdesta osasta. Ensimmäinen on havaintojen pelkistäminen ja sitä seuraa arvoituksen ratkaiseminen. Nämä vaiheet voi kuitenkin erotella vain analyttisesti, käytännön tutkimuksessa ne kietoutuvat toisiinsa. (Alasuutari 2011, 39.) Havaintojen pelkistämisen voi myös jakaa kahteen osaan; ensinnäkin, aineistoa tarkastellaan aina vain tietystä teoreettismetodologisesta näkökulmasta. Kun tarkastellaan aineistoa, kiinnitetään huomio vain siihen, mikä on kysymyksenasettelun ja teoreettisen viitekehyksen kannalta olennaista. Näin analyysin kohteena oleva aineisto eli tässä tutkimuksessa tekstiaineisto, pelkistyy hieman hallittavammaksi määräksi erillisiä havaintoja. (Alasuutari 2011, 40.) Tässä tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan kahden tutkimuskysymyksen näkökulmasta. Ensimmäinen tutkimuskysymys tarkastelee

kokemuksia yliopistossa opiskelusta aikuisena. Toinen ammatillista identiteettiä ja sitä, miten opintojen on koettu vaikuttaneen siihen.

Pelkistämisen toisessa vaiheessa tarkoituksena on yhdistää havaintoja ja näin karsia havaintomäärää. Yksittäiset havainnot yhdistetään yhdeksi isommaksi havainnoksi tai havaintojoukoiksi. Tähän päästään etsimällä havaintoja yhdistävät piirteet tai muodostamalla sääntö, jota voidaan poikkeuksetta käyttää koko analysoitavaan aineistoon. (Alasuutari 2011, 40.) Pelkistämisessä käytin apuna haastattelurunkoa ja sen luomaa rakennetta aineistossa. Sen avulla aineisto järjestyi erilaisiin teemoihin tutkimusongelmien mukaan, joita luokittelin uusiin alateemoihin. Luokittelun tarkoitus on käydä aineisto järjestelmällisesti läpi asetetun tutkimusongelman, sen keskeisten käsitteiden ja lähtökohtien määrittelemällä tavalla. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen 2017, 18.) Aineiston luokittelua ohjasi kaksi tutkimuskysymystä. Aineistosta tehdyt havainnot jaettiin aluksi kahteen pääteemaan näiden kahden tutkimuskysymysten mukaan ja tämän jälkeen niihin käytettiin tutkimusongelman mukaan joko teemoittelua tai juonirakenneanalyysia analyysin välineenä.

4.3.1 Teemoittelu sisällönanalyysina

Aineiston teemoittelulla saatiin muodostettua vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseen. Teemoittelu ja laadullinen sisällönanalyysi ovat hyvin lähellä toisiaan ja niitä käytetään usein myös vaihtoehtoisina nimityksinä toisilleen. Sisällönanalyysi keskittyy siihen, mistä teemoista, aiheista ja asioista aineisto kertoo eli mitä haastateltavat puhuvat. Systemaattisen analyysin kohteena ei sen sijaan yleensä ole aineiston kielellinen tai muu ilmaisullinen muoto. (Vuori 2023.)

Puolistrukturoitu haastattelurunko antaa aineistolle jonkinlaisen rakenteen ja se muodostaa haastatteluihin selkeitä teema-alueita jo ennen, kun varsinaista teemoittelua on edes aloitettu. Aineistoa tarkastellaan vain tietystä teoreettismetodologisesta näkökulmasta. Tarkasteltaessa aineistoa huomio kiinnitetään siis vain siihen, mikä on teoreettisen viitekehyksen kannalta olennaista. (Alasuutari 2011, 40.) Omassa aineistossa selkeimmät teemat ovat haastateltavan työura sekä opiskelutausta ennen uranvaihtoa, vaihtoon johtaneet tekijät, uudet opinnot ja niiden tekeminen aikuisena, tuleva työelämä

sekä uravaihdon vaikutus ammatilliseen identiteettiin. Koska haastattelun runko sekä kysymykset ovat myös pohjautuneet näihin teemoihin, on nämä yläteemat suhteellisen helposti eroteltavissa myös aineistosta; ne voi esimerkiksi jaotella suoraan omiksi teemoikseen ja syventää teemoittelua kunkin yläteeman alla.

Analysoinnin tein ilman erityistä analyysiohjelmaa, käytin printtejä ja värikoodeja. Laadullisten aineistojen käsittelyyn on kehitetty myös ohjelmia ja niitä on myös alettu käyttää etenevissä määrin. Niiden käyttö ei kuitenkaan ole itsestäänselvyys, sillä laadullinen tutkimus mielletään yhä usein käsityöksi, jossa tutkija pyrkii säilyttämään lähituntuman aineistoon kokonaisuutena sekä sen kulttuuriseen ja sosiaaliseen kontekstiin. (Jolanki & Karhunen 2019, 395.) Aineiston koko oli myös suhteellisen pieni, joten se pysyi hallinnassa myös ilman teknistä analyysiohjelmaa.

Laadullinen sisällönanalyysi perustuu tutkijan luomalle koodaukselle. Siinä tutkija tunnistaa ja nimeää aineistosta löytämiään sisällöllisiä osatekijöitä. Koodaus voi lähteä aineistosta, jolloin tutkija etsii sellaisia kohtia aineistosta, jotka kertovat tutkittavasta ilmiöstä jotakin tutkijaa kiinnostavaa ja joka on viitekehyksen kannalta olennaista. Tekstiaineiston kohdalla nämä koodatut kohdat voivat olla pituudeltaan hyvin erilaisia, niin yksittäisiä ilmauksia kuin pitkiä katkelmia. (Vuori 2023.)

Aloitin analysoinnin lukemalla koko aineiston läpi. Tämän jälkeen merkitsin tutkimuskysymyksiensä kannalta olennaiset tekstikohdat eri värikoodeilla. Värikoodatuista havainnoista aloin etsimään niitä yhdistäviä piirteitä. Aloitin merkitsemällä aineistoon värikoodein kohdat, joissa puhuttiin tutkimuskysymykseen teemoista. Tässä vaiheessa teemoittelu oli vielä hyvin karkeaa, värikoodilla merkattiin kaikki kohdat, jossa sivuttiin teemaa. Tutkimuskysymyksiä on kaksi, joten värikoodeja on tässä vaiheessa myös kaksi.

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa paikansin niitä tekstiaineiston osia, joissa haastateltavat puhuivat kokemuksista opiskelusta aikuisena, opintojen arjesta sekä aikuisena opiskelijana opiskelusta yliopistolla (tutkimuskysymys 1). Toisessa vaiheessa paikansin kohtia, joissa haastateltava puhui työstään ja urastaan ennen opintoja, omista tavoitteistaan ja haaveistaan sekä millaisena tuleva työelämä näyttäytyi (tutkimuskysymys 2). Tämän jälkeen jaottelin aineiston tutkimuskysymysten mukaan kahteen ryhmään. Osa aineistosta kuului molempiin ryhmiin eli ne saivat

kaksoiskoodauksen. Aineiston organisoimisesta ja erittelystä käytetään monia nimityksiä. Tässä tutkimuksessa käytetään sanaa koodaus, kun viitataan tutkimusongelman kannalta merkityksellisten tekstien valitsemisesta ja merkitsemisestä. Koodit eli tutkimusongelman kannalta relevanteiksi merkityt tekstikatkelmat ja niille annetut nimet ovat tutkijan jollakin perusteella valitsemia ja nimeämiä. Koodaus on jo siis osa aineiston tulkintaa. (Jolanki & Karhunen 2019, 399.)

Tutkimuskysymysten perusteella tehdyn koodauksen jälkeen aloitin aineiston tarkemman luokittelun. Luokittelun tein tutkimuskysymys yhden koodin saaneelle tekstiaineistolle. Luokittelu on yksinkertaisin aineiston järjestämisen muoto. Se on aineiston pilkkomista ja ryhmittelyä erilaisten aihealueiden mukaan. Siten on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen, asioiden ja aihealueiden esiintymistä aineistossa. Alustavan luokittelun jälkeen aineistosta etsitään varsinaisia teemoja eli aiheita. Tarkoituksena on etsiä aineistosta tiettyä teemaa luonnehtivia näkemyksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 93.) Aloin ryhmitellä teemaa yksi eli tekstiä ensimmäisen tutkimuskysymyksen aihepiirien mukaan eli kokemuksista yliopisto-opinnoista. Ryhmittelyn aloitin etsimällä koodatusta aineistosta ne kohdat, joissa haastateltavalta on kysytty aiheesta tai joissa he itse nostavat aiheen esiin. Tässä auttoi, että kaikki haastattelut noudattivat melko johdonmukaisesti puolistrukturoitua haastattelurunkoa, jolloin haastatteluissa toistui melko samanlainen rakenne. Kokemukset yliopistossa opiskelusta muodostivat ryhmittelyn mukaan kolme pääluokkaa: 1) opiskelun merkitys, 2) opintojen, työn ja arjen yhteensovittaminen sekä 3) sopeutuminen yliopisto- ja opiskelijayhteisöön.

4.3.2 Juonirakenneanalyysi

Toisen tutkimuskysymyksen analyysiin avulla muodostettiin vastaus toiseen tutkimuskysymykseen. Ammatillisesta identiteetistä ja sen mahdollisista muutoksista ei haastateltavilta kysytty suoraan. Toisen tutkimuskysymyksen analyysivaiheessa paikansin tekstistä kohtia, joissa haastateltava puhui työstään ja urastaan ennen opintoja, nykyisistä opinnoista, omista tavoitteistaan ja haaveistaan sekä millaisia tavoitteita haastateltava asetti tulevalle työlle. Aihe limittyi myös osaksi yliopisto-opintoja sekä identiteetin muutosta työntekijästä opiskelijaksi ja kohti uutta ammattia. Haastattelujen perusteella oli mahdollista muodostaa haastateltavien uratarina, jonka osa aikuisena

aloitetut yliopisto-opinnot ovat ja johon myös ammatillinen identiteetti vahvasti liittyy. Näiden muodostuneiden tarinoiden analyysiin käytin juonirakenneanalyysia.

Juonirakenneanalyysi toimi tutkimuksen analyysissa luokittelumetodina. Juonirakenneanalyysin ensimmäinen kehittäjä Vladimir Propp loi metodin ennen kaikkea kertomusten luokittelukriteerejä parantaakseen ja käytti sitä satujen luokitteluun niiden juonirakenteen mukaan. Alasuutari (1999) on käyttänyt juonirakenneanalyysia elämäntarinoiden luokitteluun. Juonirakenneanalyysin avulla teksteistä etsitään rakennepiirteitä, joita niissä on. Näiden rakenteiden tunnistaminen helpottaa analyysia, jossa tutkittavana on suhteellisen suuri määrä tekstejä. Sen sijaan, että yritettäisiin etsiä yksittäisiä tekstejä yhdistäviä ja erottavia piirteitä, niitä voidaan tutkia juonirakenteiden tasolla. Tällainen juonitarkastelu ei ole tutkimustulos, mutta se antaa edellytyksiä tehdä tutkittavien kertomusten pohjalta johtopäätöksiä muusta kuin vain tekstien todellisuudesta. (Alasuutari 1999, 134.)

Tämän kaltaisessa yhteisten rakennepiirteiden etsinnässä joudutaan tekemään monia tulkintoja ja ratkaisuja siitä, mihin suuntaan kertomuksissa esiintyvien juonenkäänteiden yhtäläisyyksiä tarkastellaan. Ei siis voida sanoa, että kertomusten tyypittelyssä tehdyt ratkaisut olisivat ainoita varteenotettavia ratkaisuja. Tyypittely ei olekaan analyysitavan pääasia, vaan käyttökelpoinen apuneuvo. Kertomusten rakenteellisten piirteiden tutkiminen tekemällä niistä juonitiivistelmiä auttaa vertailemaan tekstikokonaisuuksia toisiinsa ja löytämään niin yhdistäviä kuin erottaviakin piirteitä. Juonirakennetta tutkimalla voi löytää eri kertomusten väliset erot ja yhtäläisyydet. Se on myös avain kertomusten merkitysrakenteen tutkimiseen. (Alasuutari 1999, 131.) Juonirakenneanalyysin avulla on mahdollista tunnistaa haastateltavien tarinoista loogiskronologinen rakenne, vaikka haastattelutilanteessa edettiin nykyajasta menneeseen ja tulevaan.

Haastateltavien uratarinoista tunnistin ammatillisen identiteetin kertomuksellisen kaaren ja miten se on kehittynyt opintojen aloittamisen jälkeen. Tämä kaari noudatti haastateltavien matkaa yliopistoon ja opintojen suorittamista. Kertomuksellinen juoni oli tunnistettavissa haastateltavien kertomuksista, sillä tehdyt haastattelut noudattivat

puolistrukturoitua rakennetta ja etenivät ajallisesti melko samanlailla. Kaikkien haastateltavien kertomuksista löytyi samankaltainen kertomus tähänastisesta urasta, jonka mukaan myös ammatillinen identiteetti kehittyi. Kertomukset noudattivat seuraavaa juonirakennetta; 1.) ura ennen uusia opintoja, 2.) pohdintavaihe ja päätöksen tekeminen, 4.) opinnot, 5.) opintojen jälkeinen tulevaisuus.

Värikoodatut, erilliset identiteettiä käsittelevät havainnot ryhmittelin tämän jälkeen isommaksi havainnoksi tai havaintojoukoiksi, jotka ryhmittelin juonirakenteen paljastamien yläotsikoiden alle.

5 TULOKSET

Aikuisena aloitetut yliopisto-opinnot koettiin motivoivina, innostavina ja opintojen koettiin mahdollistavan uusia asioita työelämässä. Yliopistossa opiskelun, oman työelämän ja arjen yhteensovittaminen koettiin haastavaksi. Opintojen avulla oma ammatillinen identiteetti vahvistui ja omat tavoitteet työelämän suhteen kirkastuivat ja vahvistuivat. Opintojen vaikutus omaan elämään, että työelämään oli myönteinen. Monet kokivat hyvinvoinnin niin vapaa-ajalla kuin työelämässä parantuneen.

5.1 Kokemuksia yliopisto-opiskelusta aikuisena

Haastateltavat olivat päätyneet opiskelemaan yliopistoon kahdella eri tavalla. Puolet eli kolme oli päässyt sisään avoimen yliopiston väyläopintojen kautta. Tämä siis tarkoittaa, että he olivat sitoutuneet opintoihin jo ennen tutkinto-opiskelijaksi hakemista ja pääsyä. Alanvaihto ja uudelleen opiskelu oli siis päämäärätietoista ja vaati sitoutumista jo ennen tietoa mahdollisesta opiskelupaikasta. Toiset kolme olivat päässeet opiskelemaan yhteishaun kautta ja he korostivat, kuinka olivat päättäneet hakea ja katsoa, miten käy. Heilläkin alanvaihto oli ollut pohdinnassa jo aiemmin, osalla jo vuosia. Muutamalla lopullista päätöstä edelsi jonkinlainen tauko työelämästä, kuten vanhempainvapaa tai patkätöiden hallitsema työura.

Työuraa haastateltavilla oli takanaan vaihteleva määrä, mutta kaikilla oli kuitenkin tutkinto ja työvuosia myös toiselta kuin nyt opiskellulta alalta. Ammatillinen identiteetti kietoutui uranvaihtoon, opiskelemaan lähtemiseen ja opintojen luomiin uusiin uranäkymiin kuin työvuosiin tai alaan.

Kokemukset yliopistossa opiskelusta luokittelin kolmeen pääluokkaan: opintojen merkitys, opintojen, työn ja arjen yhteensovittaminen sekä sopeutuminen yliopisto- ja opiskelijayhteisöön.

5.1.1 Opintojen merkitys

Haastatteluissa nousi esiin aikuisten opiskelijoiden innostunut ja motivoitunut asenne yliopisto-opintoja kohtaan. Opinnot ja yksittäiset kurssit koettiin kiinnostaviksi ja mielenkiintoisiksi. Uuden oppiminen ja itsensä kehittäminen nousivat motivaattoreiksi opinnoille. Aiempien työ- ja opiskelukokemusten koettiin auttavan opinnoissa ja niiden avulla opintoja sai sidottua konkretiaan. Työkokemusten kautta into ja halu oppia oli myös kova. Opintoja koettiin tehtävän enemmän itselleen kuin opintosuoritusten takia.

”Tota niin jollain tapaa mäen koen et tää on mulle ittelle henkilökohtaisesti mä oon paljon motivoituneempi opiskelija mitä mä olin silloin parikymmentä vuotta sitte. Sitte myöski se kaikki työelämäkokemus siellä taustalla niin se on tukenut ihan tosi paljon mun opiskelua. - - - Ehkä nyt on jollain tapaa niinku no joo ei mulla ehkä oo ihan selkeetä päämäärää mut kuitenkin on niinku semmonen et on halu kehittyä haluu päästä eteenpäin niin se motivoi opiskelemaan - - - . et kaikki on ollu semmosii (kurssit) et tuun hyötymään niistä tulevaisuudessa. H6

Koulutustutkimuksissa motivaatio jaetaan usein sisäiseen ja ulkoiseen motivaatioon tai autonomiseen ja kontrolloituun motivaatioon. Autonominen ja sisäinen motivaatio nousevat yksilön sisäisestä kiinnostuksesta koulutuksen sisältöä kohtaan, kun taas kontrolloitu ja ulkoinen motivaatio perustuvat koulutuksesta saatavaan palkintoon. (Silvennoinen & Lindberg 2015, 270.) Jaottelu on kuitenkin lähinnä teoreettinen ja elävässä elämässä, yksilön pohtiessa motiivejaan uuden alan opiskelulle, motiivit eivät usein ole yksilöllekään selkeitä ja tarkkarajaisia. Haastatelluilla korostui sisäinen motivaatio opintoja kohtaan ja kiinnostus kehittää niiden avulla omaa osaamistaan.

”Mut sitte toisaalta mä jotenki nautin tästä aikuisena opiskelusta paljon enemmän - -. Kylhän selkeesti nyt jo silloin kun aloitti avoimessa yliopistossa ne opinnot ni huomasiin että on mielenkiintoisempaa koska mulla on kaukupohjaa et mä oon opiskellu aikasemmin ja tehny hommia - - - mutta oli ihan selkeesti sellanen peilipohjaja erilainen motivaatio ja niistä sai ehkä enemmän irti koska nyt osas ajatella et tää liittykin tähän ilmiöön et mä oonki tehny tai toiminu jollain tavalla ja sit se on onnistu ja nyt mä saan teoriasta et tän

takia se on onnistunu et oon tehny ihan oikein ja muuta et sit mä kyl koen et motivaatio opiskella on tietyl tapaa erialainen.” H2

Haastateltavat myös ottivat vastuuta omista opinnoistaan ja muun muassa niiden aikataulutuksesta. Itseohjautuvuus oli vahvaa opintoja kohtaan. Myös muiden tutkimusten mukaan aikuisena yliopisto-opintonsa aloittaneiden on todettu olevan keskimääräistä tavoitteellisempia ja motivoituneempia opinnoissaan. Aikuiset opiskelijat ovat muita opiskelijaryhmiä useammin hakeutuneet opiskelemaan oppiainetta kohtaan tuntemansa kiinnostuksen takia. (Rinne, Haltia, Nori & Jauhiainen 2008, 35.) Tämä näkyi myös haastatteluissa. Haastatellut kertoivat olevansa innostuneita sisällöistä ja jopa löytävänsä jatkuvasti uusia kiinnostuksen kohteita opintojen edetessä. Opinnoissa koettiin aitoa iloa ja innostumista.

5.1.2 Opintojen sovittaminen osaksi aikuisen elämää

Opintojen sovittaminen osaksi aikuisen elämää koettiin haastavaksi. Raha ja taloudellinen pärjääminen mietitytti kaikki haastateltavia. Opiskelujen rahoittamiseen oli löydetty eri keinoja. Neljä haastateltavista oli saanut opintoihin aikuiskoulutustukea ja kaksi käytti opintotukea sekä osa-aikaista työtä. Oman ja mahdollisen perheen talouden tulotason laskuun oltiin varauduttu myös säästämällä ennakkoon. Neljä haastateltavista oli vakituisessa työssä opintojen alkaessa ja he olivat käyttäneet opintoihin opintovapaata. Opintovapaakuukausien käyttäminen vaati kuitenkin tarkkaa laskemista, varsinkin jos haastateltava suoritti kokonaista viisi vuotta kestävästä tutkintoa. Tämä vaatii opintojen ja työn tarkkaa, jopa päivien mukaan aikataulutusta. Kaksi haastateltavista ei ollut vakituisessa työsuhteessa opintojen alkaessa. He jatkoivat töiden tekemistä osa-aikaisena opintojen kanssa. Heillä haasteeksi nousi myös työn ja opintojen yhdistäminen. Arki vaati tarkkaa aikataulutusta ja ajan löytämistä molemmille. Töiden tekeminen myös hidastutti opintoja ja moni haastateltava oli jo opintoja aloittaessaan tehnyt päätöksen opintojen hitaammasta suorittamisesta, jotta myös työn teolle riitti aikaa.

”Pohdintavaiheessa mä myös laskin hyvin tarkkaan mun budjetin ja mitkä on säästöt ja tulot ja menot ja miten me tullaan perheenä pärjäämään jos yhtäkkiä mä en palaakaan työelämään vaan lähdenkin opiskelemaan opiskelijabudjetin kanssa ja laskin tarkkaan et

mikä on se mun aikuiskoulutustuki ja saanko mä sitä et onko mulla siihen mahdollisuus.”

H1

Läheisten ja varsinkin perheen tuki koettiin tärkeäksi ja useassa tapauksessa opiskelujen mahdollistajaksi. Neljällä haastateltavasta oli lapsia ja lapset olivat vaikuttaneet opintojen aloittamiseen ja opintojen suorittamiseen. Kaikille haastateltavilla, joilla oli lapsia, lasten ikä oli vaikuttanut paljon siihen, milloin koettiin olevan hyvä hetki opintojen aloittamiseen, vaikka ikä vaihteleva. Yksi koki pikkulapsiajan hyväksi ajaksi aloittaa opinnot ja toinen taas odotti, kunnes lapset olivat tarpeeksi isoja. Yhteinen tekijä oli, että lapset rajasivat opiskeluun käytettävissä olevaa aikaa. Opinnot tehtiin joko lasten ollessa hoidossa tai koulussa tai iltaisin lasten mentyä nukkumaan.

Puolisoilla, perheellä ja ystävillä oli iso merkitys opintojen aloittamiseen ja niiden suorittamiseen. Varsinkin perheelliset haastateltavat kokivat puolison tuen, niin henkisen kuin taloudellisen, hyvin tärkeäksi ja monesti koko opintojen mahdollistajaksi. Perheelliset haastateltavat olivat joutuneet myös pohtimaan opiskelun aloittamista yhdessä puolison ja perheen kanssa, sillä opiskelu vaikuttaa koko perheen talouteen ja ajankäyttöön. Myös muut lähisukulaiset ja ystävät koettiin tärkeäksi tueksi; niin käytännössä kuten arjen aikatauluttamisessa kuin henkisenä, kannustavana tukena.

Yleisesti arkea kuvattiin palapeliksi, säätämiseksi ja tarkkaan aikataulutetuksi. Varsinkin jos haastateltavalla oli lapsia, ajan löytäminen opiskelulle oli järjestämisen ja aikatauluttamisen takana. Myös työt ja niiden aikatauluttaminen osaksi opintoja, joko opintovapaiden avulla tai osa-aikaisen työn, koettiin välillä kuormittavaksi. Kuitenkin opinnot koettiin kaiken arvoisiksi ja opintoja kuvattiin myös arvokkaaksi omaksi ajaksi, jolloin sai keskittyä itseä motivoiviin aiheisiin. Opinnoille oltiin valmiita uhraamaan aikaa, sillä ne koettiin tärkeiksi. Opiskeluun käytettiin viikonloppuja, lomiam ja iltoja, jolloin lapset olivat menneet nukkumaan.

”- - - -ja mut joo varhaiskasvatuksen avulla et lapset on viety aikaseen päiväkotiin ja on tarvittu mun vanhempia ja on tarvittu miehen vanhempia ja mun miehellä on vuorotyö

että se vielä tuo pikkasen omaa maustetta lisää et on oikeesti joutunu välillä miettimään et miten ihmeessä tää palapeli saadaan järjestymään.” H5

Repo, Vuoksenranta ja Ruokolainen (2014) ovat tutkineet kuinka avoimen yliopiston opiskelija yhdistää opiskelun, työn ja perheen. Tutkimuksen vastaajat kokivat elämän eri osa-alueiden yhteensovittamisen selvästi suurimpana haasteena opintojen suorittamiselle. Heidän tutkimuksensa mukaan työhön liittyvät tekijät ovat suurin yksittäinen syy opintojen vaikeutumiselle tai opintojen keskeyttämiselle. Työhön liittyviin tekijöihin sisältyi myös ylipäättään työtilanne ja haasteet työn ja opiskelun yhteensovittamisessa, mikä heijastui omaan jaksamiseen ja elämän osa-alueiden yhteensovittamiseen (Repo, Vuoksenranta & Ruokolainen 2014, 262) Kun kyse on tutkinto-opiskelijoista, voi olettaa haasteen olevan jopa suurempi, sillä tutkinto-opiskelijaa velvoittaa esimerkiksi opinto-oikeus ja kurssivaatimukset eri tavalla. Haastatelluista moni painiskeli opintojen ja osa-aikaisen työn yhdistämisestä tai vaihtoehtoisesti opintovapaan ja työnteon vaihtelusta. Molemmissa tapauksissa työ ja sen ajattelu ja järjestely vei resursseja opinnoilta.

5.1.3 Opiskelijayhteisö

Ikäero opiskelutovereihin tuli esiin, kun haastateltavat pohtivat sopeutumistaan opiskelijayhteisöön. Vaikka jokaisen haastateltavan vuosikurssilla oli muitakin aikuisopiskelijoita, koettiin oma elämäntilanne yleisesti hyvin erilaiseksi, kuin muun opiskelijayhteisön. Tähän vaikutti erityisesti haastateltavien ikäero muihin opiskelijoihin. Vapaa-ajan vietto ja perhetilanne koettiin usein niin erilaiseksi, että muiden opiskelijoiden kanssa ei pahemmin löydetty yhteistä opintojen tai kurssien ulkopuolella. Vaikka mielenkiinnon kohteet olisivatkin olleet opintojen kautta samat, koettiin oman elämän olevan usein niin eri elämänvaiheessa, että muuta yhteistä ei opiskelijayhteisön kanssa syntynyt. Myös ajan löytäminen tälle aikataulutetussa arjessa koettiin vaikeaksi.

”Niin mun mielestä ne on ollut tosi hyviä tyyppejä ja tosi kypsiä tyyppejä ne opiskelukaverit ja siis joo kylhän ne on ihan eri elämänvaiheessa kuin mä mut mun mielestä se on kuitenkin toiminu ja kyl ne on ollu niinku ainaki alussa aina niinku kysy tuutko mukaan ja haluatko haalarin ja tuletko juhliin. Ja en mä tietenkään oikeen niinku koskaan päässy mukaan - - -.” H4

Moni haastateltava oli kuitenkin löytänyt yliopistolta oman vertaisryhmän, oman ikäisistä koostuvan opiskelijaryhmän. Ryhmä saattoi olla pieni ja epäsäännöllisesti yhteyttä pitävä, mutta se koettiin tärkeäksi vertaistueksi ja loi tärkeän tunteen kuulumisesta joukkoon. Omanikäisessä seurassa ikä ei myöskään noussut niin erottavaksi tekijäksi, jota se nuorempien kanssa saattoi olla. Toisaalta yhteisön puute ei myöskään aina haitannut; oma arki oli jo täynnä, samoin oma sosiaalinen yhteisö. Myös tavoitteet opinnoille olivat toiset. Opinnosta haettiin ennen kaikkea tietoa ja oppimista sekä tutkintoa, ei niinkään yhteisöä tai sosiaalisia kontakteja.

Kaikki haastateltavat olivat suorittaneet ainakin osan opinnoista koronan aikana tai heti sen jälkeen, joten etäopiskelu oli, jos ei pääasiallinen niin ainakin hyvin vahva osa opintoja. Tämä on vaikuttanut myös aikuisopiskelijoiden kokemukseen opiskelijayhteisöstä, sillä kaikki eivät ole päässeet tapaamaan opiskelutovereitaan kasvatusten ehkä milloinkaan. Haastateltavat nostivat myös muita asioista, joiden takia koettiin, että opiskelijayhteisö tai yliopistoyhteisö oli jäänyt heillä melko etäiseksi. Opintoihin olisi kaivattu enemmän ohjausta yliopiston puolelta tai useampia mahdollisuuksia keskustella opinnoista ja omista tavoitteista. Tämä olisi saattanut lisätä yhteenkuuluvuuden tunnetta ja sitonut osaksi yliopistoyhteisöä.

5.2 Uranvaihto ja opiskelu aikuisena osana ammatillista identiteettiä

Haastateltavat kertoivat työstään, syistä vaihtaa alaa, opiskelun vaikutuksesta suhtautumiseen työhön sekä tavoitteistaan tulevalle työlle. Näistä muodostui ajallisesti kronologinen kertomus, josta piirtyi esiin haastateltavan ammatillinen identiteetti ja miten se on kehittynyt ja muuttunut osana uravaihtoa ja yliopistossa opiskelua. Juonirakenneanalyysi osoitti, että haastateltavien kertoma uratarina noudatti kaikilla haastateltavilla samankaltaista juonirakennetta; 1.) ennen uusia opintoja, 2.) pohdintavaihe ja päätöksen tekeminen, 4.) opinnot, 5.) opintojen jälkeinen tulevaisuus. Ammatillinen identiteetti kehittyi osana tätä kertomusta. Haastateltavien ammatillinen identiteetti oli vahvistunut ja työn sisältö oli noussut entistä tärkeämmäksi. Työ ja se,

millaiseksi omassa työssään ja uudella alallaan halusi tulla, oli kasvattanut merkitystään entiseen.

5.2.1 Ennen opintojen aloittamista ja päätös lähteä opiskelemaan

Kaikki haastateltavat olivat olleet työelämässä ennen yliopisto-opintoja. Ammatillinen identiteetti oli vaihteleva. Osalla ammatillinen identiteetti oli hyvin vahva. Työura samalla alalla saattoi olla takana vuosikymmeniä ja itseä kuvattiin oman alan ammattilaiseksi. Tällöin uravaihtoa oli alettu usein pohtia, koska vanha ammatti ei tarjonnut enään mitään uutta tai sen ei koettu tarjoavan enää uusia haasteita, vaikka niitä olisi haluttu.

”Tota kyl mul nyt on vahvasti se ajatus et kyl mä haluun eteenpäin urallani ja jotain uusia tuulia. H6

”Mutta sit tavallaan oon myös kokenu että haluu jotain uutta ja haluu kokeilla jotain ja sit jotenkin luovunut ja etsinyt sitä omaa tietä.” H2

Osalla haastateltavista työura ennen nykyisiä opintoja oli katkonainen, se koostui pätkätöistä ja siinä saattoi olla siirtymiä alalta toiseen sekä useita edellisiä opintoja ja tutkintoja. Tällöin ammatillinen identiteetti oli ollut etsinnässä ja sitä oli ohjanneet sattumatkin ennen kuin päätös yliopistossa opiskelusta oli tehty.

Hanhimäki, Vähäsantanen ja Rantanen (2021) tunnistavat seitsemän eri uratyyppeä. He tutkivat korkeakoulutettujen toimijuutta ja identiteettiä heidän uratarinoissaan ja toivat esiin muun muassa aktiiviset ja sattuman kuljettamat uratyypit. Tutkittujen toimijuus ja identiteetti painottuvat uratarinoissa eri tavalla joko yksilöllisesti tai sosiaalisesti. Yksilöllinen painotus nostaa esiin tietoisia ja selkeitä, itsestä lähteviä uratavoitteita ja ne ohjaavat yksilön tekemiä valintoja ja päätöksiä itsenäisesti rakennetulla urapolulla. Vastaavasti sosiaalinen painotus korostaa muiden ihmisten ja sosiaalisen ympäristön merkitystä oman urapolun rakentamisessa ja tunnistamisessa. Suunnitelmallisilla tyypeillä päämäärätietoinen ja tavoitteellinen urapolku kuvastaa yksilöllisesti painottunutta toimijuutta ja identiteettiä. Sattuman kuljettamien tyyppien uravalintoja

ohjaavat sen sijaan korostuneesti ulkopuoliset tekijät kuten tuttavien ja esihenkilöiden suosituksot ja verkostot, mikä kuvastaa niin heidän sosiaalisesti painottunutta toimijuuttaan kuin identiteettiään. (Hanhimäki ym. 2021, 328.)

Haastateltavien uratarinoista on tunnistettavissa piirteitä niin suunnitelmallisesta kuin sattuman kuljettamasta identiteetistä, vaikka selviä rajoja identiteeteistä on mahdoton erottaa. Päätös opintojen aloittamisesta ja sisäänpääsy yliopistoon oli kaikille haastateltaville kuitenkin merkittävä muutos ammatilliseen identiteettiin, oli sitten aiempi ammatillinen identiteetti suunnitelmallinen tai sattuman kuljettama. Moni koki siirtyvänsä ammatillisesti seuraavalle tasolle ja omaa ammatillisuutta, työn arvoja ja omia tavoitteita ruvettiin suunnittelemaan tarkemmin.

5.2.2 Opintojen aikana

Opintojen aloitus oli haastateltaville selkeä muutoskohta, joka vaikutti myös ammatilliseen identiteettiin. Uudet opinnot olivat vaikuttaneet työtä koskeviin arvoihin ja tavoitteisiin sekä siihen millaiseksi suhde työhön oli muotoutumassa.

Opiskelu lisäsi kykyä oman osaamisen sanoittamiseen ja tunnistamiseen. Haastateltavat kokivat oman osaamisensa kasvaneen opintojen aikana. Haastateltavat osasivat myös sanoittaa omaa osaamistaan, kiinnostuksen kohteitaan ja tavoitteitaan sekä tunnistivat omia vahvuusalueitaan työelämässä. Tavoitteet olivat myös kirkastuneet ja jopa muuttuneet opintojen aikana; oli löydetty uusia kiinnostuksen kohteita opintojen edetessä. Entistä työuraa ja sen tuomia kokemuksia ja oppeja osattiin hyödyntää niin nykyisissä opinnoissa kuin myös tulevan työelämän suunnittelussa. Opintoihin myös suhtauduttiin erilailta kuin aiempiin opintoihin. Opintojen ajateltiin oleva väylä uramuutokseen ja mahdollistavan uudenlaisen työelämän, joten ne motivoivat ja niistä oltiin innostuneita. Opintoja pystyttiin myös sitomaan jo aiempaan työkokemukseen ja ne koettiin mielekkäiksi, koska opintojen koettiin kasvattavan omaa asiantuntijuutta ja vahvuuksia.

”No kyl mul tietty tulee se et kyl mä haluan jatkossa enemmän vastuuta ja niitä vaikuttamismahdollisuuksia siihen työhön mitä mä teen. Ja tota en mä tiedä pystynkö mä ihan vielä sitä ittelleni myöntämään mutta tavallaan se et onhan tässä tiedot ja taidot

karttunut ihan tosi paljon. Ja niinku tosi paljon odottaa sitä et niit pääisi sitte työelämässä käyttämän ja tuomaan sitä omaa osaamista omia vahvuuksia sinne työelämän puolelle.”

H6

Uudenlainen yhteisö ja viiteryhmä yliopistolla antoi luottamusta omalle osaamiselle. Ammatillinen identiteetti rakentuu sosiokulttuurisissa rakenteissa, normeissa ja arvoissa. Kun omalle osaamiselle ja uudelle ammattilaisuudelle sai tukea ja palautetta yliopisto-opinnoista, vaikutti se myönteisesti ammatilliseen identiteettiin. Haastateltavat kokivat esimerkiksi kursseilla käydyt keskustelut antoisiksi ja osallistuivat niihin aktiivisesti. Yliopiston kautta oli haettu myös ohjausta ja jopa mentorointia, jonka koettiin auttavat oman ammatillisen suunnan etsimisessä.

Haastateltavien kertomuksista välittyi ylpeys omasta valinnasta. Vaikka opintojen yhdistäminen omaan työelämään ja arkeen koettiin paikoitellen haastavaksi, olivat haastateltavat ylpeitä omasta päätöksestään lähteä opiskelemaan ja tavoitella uutta uraa. Monet myös kokivat innostaneet lähipiiriään omalla valinnallaan ja esimerkillään, että alan vaihtaminen ja opiskelu aikuisena on mahdollista. Rohkeus tehdä valinta näkyi myös lisääntyneenä itsetuntemuksena ja vaatimuksina, joita tulevalle työelämälle sanoitettiin.

Toisaalta yksi haastateltava toi esiin, että oman arvon tunnistaminen ja vaatimusten kasvu omaa työtä kohtaan kasvavat todennäköisesti myös iän mukana. Myös taustakoulutuksella ja perhetaustalla oli merkitystä. Ammatillisen ja ammattikorkeakoulutaustan omaavilla haastateltavilla yliopiston tuoma itsevarmuus ja oman osaamisen arvostus kuului selvemmin. Kun taustalla oli jo yliopistotutkinto, ei uusien opintojen tuoma itsevarmuus ollut niin vahva, vaikka ylpeyttä ja iloa oman osaamisen kasvusta tunnettiin.

5.2.3 Tulevaisuuden työelämä

Haastateltavat olivat kaikki vielä opiskelijoita ja osa teki vielä töitä edellisessä työssä mahdollistaakseen opinnot taloudellisesti. Kaikilla oli kuitenkin jo tavoitteita ja toiveita tulevalle uudelle työlle. Etäpellon (2007) mukaan yksilön ammatillinen identiteetti muodostuu yksilön oman elämänhistorian perusteella, mutta siinä on myös mukana yksilön

asettamattomat odotukset tulevaisuuden työstä. Haastateltavien ammatillisessa identiteetissä näkyi jo tulevalle uralle annetut odotukset.

Kunnianhimo työtä kohtaan oli kasvanut ja työltä haluttiin sisällöllisesti enemmän. Kun oman osaamisen tunnistettiin kasvaneen, myös vaatimukset tulevalle työlle ja sen sisällöille kasvoivat. Luottamus omaan osaamiseen ja vahvuuksiin kohtaan kasvoi. Työ koettiin merkitykselliseksi ja tulevan työn uskottiin antavan ammatillisia haasteita ja mahdollisuuksia itsensä kehittämiseen. Työ on muutakin kuin taloudellinen pakko, se antaa mahdollisuuden itsensä toteuttamiseen. Toisaalta aiemman työn matala palkkataso oli myös yksi syy uranvaihtoon ja halu saada parempaa palkkaa uskallettiin sanoa myös suoraan. Parempaan palkkaan katsottiin myös vastaavan oman osaamisen kasvua, eli itsetuntemuksen kasvu näkyi myös tässä.

”Kyl mä haluan semmosen työn minkä palkka vastaa sen työn tekoa. Et ne kohtaa, et siitä on tullut enemmän tietoseksi et missä se on mikä se on mitä ei aiemmin ehkä osannut huomata et se arvostus sitä työtä kohtaan mut et se palkka olis niinku et ne olis samassa kohtaa.” H1

Entiseen työhön verrattuna muutos oli monen kohdalla suuri. Syyt alanvaihtamiseen olivat moninaiset, mutta yhdistävänä tekijänä oli, että työelämältä haluttiin jotain muuta, mitä aiempi työura oli antanut. Työolot, työn sisällöt ja työssä etenemisen vähäiset mahdollisuudet olivat syitä, mitkä olivat sysänneet haastateltavia vaihtamaan alaa. Opintojen myötä myös asenteissa, tavoitteissa ja työn roolilla omassa elämässä tapahtui muutoksia. Työltä haluttiin enemmän ja uskallus vaatia sitä myös kasvoi. Opiskelu yliopistossa toi monelle itsevarmuutta, joka aiemmin ehkä puuttui. Kun opinnoista sai hyvää palautetta ja koki pärjäävänsä opinnoissa, heijastui se myös työelämään ja sen tavoitteisiin.

”No ehkä mitä mä nyt sanoisin on se joo vaikuttanut et jotenki kokonainen uus maailma on avautunu mulle ehkä se on ollu sellasia et mä ehkä kuitenkin kaipasin vähän tällaisia haasteita tavallaan tällaisia enemmän niin tavallaan haasteita että saa ajatella ja miettiä ja ongelmanratkaisua ja tällaista ja on se joo ollu aika sellasta ehkä niinku itsetunnon

kohoamista kanssa et pystyy tähän ja et ehkä oli jossain vaiheessa sellanen olo et ei nyt mä oon ollu niin kauan poissa koulusta et en mä pystyis tällasee ja se on varmaan tosi vaikeeta et se et vielä pystyy siihen ja että jotenki pystyy vielä oppimaan jotain uutta niin se on ollu tosi sellasta antoisaa.” H4

Epävarmuuden sietäminen ja valmius muutokseen kasvoi haastateltavilla. Moni oli pohtinut alanvaihtoa vuosia ja vaikka opiskelemaan oli päästy, ei tulevaisuuden työura ollut vielä varmistunut. Toiveita ja tavoitteita tulevaisuuden työlle oli, mutta muu oli vielä kaikilla epävarmaa. Tämä on tärkeä taito työelämässä. Työmarkkinoiden muutoksen vuoksi tulevaisuuden ammatillista identiteettiä kuvaa varmimmin jatkuva muutos. Osaamisen ja oppimisen vaatimuksissa korostuu entistä enemmän laaja-alaisuuden, joustavuuden ja jatkuvan oppimisen tarve. Yksilöt ovat lisäksi ensikädessä itse vastuussa omasta kehittymisestään ja osaamisestaan ja heiltä vaaditaan jatkuvaa itsensä määrittelyä ja uudelleen orientoitumista. Näiden oletusten mukaan on välttämätöntä, että yksilöllä on itseään suhteessa ympäröivään kulttuuriin ja yhteiskunnan muutokseen arvioiva minuus, jotta yksilö voi sopeutua jatkuvaan muutokseen ja sen vaatimaan identiteetin rakentamiseen. (Etäpelto 2007, 90.) Tällainen minuus oli haastateltavilla vahvistunut ja he onnistuivat arvioimaan omaa ammatillisuuttaan sekä sen muutoksia mutta myös tunnistamaan, että se tulee muuttumaan myös tulevaisuudessa.

Kaikki vastaajat tunnistivat oman osaamisensa jatkuvan ylläpidon merkityksen ja kaikki arvelivat jatkavansa opiskelua jollain tavalla vielä tulevaisuudessa, tosin ei uuden tutkinnon verran, mutta erilaisten kurssien ja opintokokonaisuuksien verran. Työelämän vaatimuksien muuttuminen mutta myös oman osaamisen päivittäminen ja kehittäminen olivat syitä, miksi haastateltavat kokivat tarvitsevansa myös tulevaisuudessa lisäopintoja. Mutta myös oma kiinnostus ja oppimisen ilo olivat motivaatiotekijöitä, kun pohdittiin tulevaisuuden opintoja. Uraa aikuisena vaihtava täyttää työelämän ammatilliselle identiteetille asettamat joustavuuden ja yksilön oman vastuun vaateet.

6 POHDINTA

6.1 Yksilöityvä työelämä ja aikuiset yliopistossa

Haastateltavien uratarinat ja tiet yliopistoon kertovat, että ura voi olla monimuotoinen ja noudattaa yksilöllistä suuntaa. Yliopistoon on päädytty aikuisena niin päämäärätietoisesti avoimessa yliopistossa opiskellen kuin yhteishaun kautta kokeillen, josko opiskelupaikan saisi. Uran vaihto ja uudelleen kouluttautuminen vaatii motivaatiota ja päättäväisyyttä. Varsinkin yliopistosta opiskelupaikan saaminen vaatii sitoutuneisuutta ja työskentelyä opiskelupaikan eteen; tässä tutkimuksessa haastatelluista useampi oli käyttänyt useita vuosia avoimen yliopiston opintoihin päästääkseen lopulta tavoitteeseensa. Yliopistossa opiskelu on koettu motivoivaksi ja siihen suhtaudutaan innostuneesti, vaikka se vaatiikin arjen osalta suunnittelua ja jopa uhrauksia. Opinnot ovat vaikuttaneet myönteisesti ammatilliseen identiteettiin ja sen myötä työn merkitys yksilölle sekä vaatimukset työlle ovat nousseet entistä tärkeämmiksi.

Haastateltavat ovat heterogeeninen joukko, mutta yhdistäviä tekijöitä haastateltavien välillä myös on. Kaikki haastateltavat ovat naisia. Kaikki ovat myös suhteellisen samanikäisiä, kaikki osuvat ikähaarukkaan 30-44 -vuotta. Kuudesta haastateltavasta neljä opiskelee kasvatustieteitä. Kasvatustiede oli tutkimuksessa ylliedustettuna opiskeltavana alana, mikä myös tukee tilastoja. Työllisyysrahaston tutkimuksen mukaan lähes 15% aikuiskoulutustuen saajista kouluttautui humanistiselle tai kasvatusalalle. Lähes 70% tuen saajista sijoittui ikähaarukkaan 30-44 -vuotta. (Työllisyysrahasto 2022.)

Ei ole harvinaista, että yhdestä koulutuksesta valmistuttuaan ja oman alan töitä tehtyään päätyy pohtimaan alanvaihtoa. Valitulla alalla vallitseva todellisuus ja työ ei välttämättä vastaakaan sitä käsitystä, jonka koulutukseen hakiessaan on saanut. Myös ihmisten arvot, motivaatiot ja kiinnostuksen kohteet muuttuvat ajan kuluessa. Aikuisten oppimiseen vaikuttaa myös ympäristö, jossa oppija elää. Mitä ja miten aikuiset voivat opiskella on aina sidottu ympäröivään yhteiskuntaan. Aikuinen kohtaa ympäristössään muun muassa sosiaalisia ja taloudellisia velvoitteita, jotka vaikuttavat opiskeluun. (Merriam &

Baumgartner 2020.) Alan vaihtamisesta on tehty Suomessa jatkuvasti haastavampaa, varsinkin jos tähtäimessä on uusi korkeakoulututkinto. Vuoden 2023 pääministeri Orpon hallituksen ohjelman myötä helpotuksia tähän ei myöskään ole luvassa, sillä sen mukaan aikuiskoulutustuesta ollaan luopumassa. Aikuiskoulutustuki on myös tässä tutkimuksessa mukana olleille ollut keino ja jopa ainoa mahdollisuus opiskella aikuisiällä ja vaihtaa alaa.

Mahdollisuus kouluttautua aikuisena uudelleen lisää myös koulutuksen yhdenvertaisuutta. Koulutus on Suomessakin yhä enemmän periytyvää ja vanhempien koulutustaustalla on vaikutusta lasten koulutuspolkuun. Haastatteluissa ei kysytty haastateltavien vanhempien koulutusta, mutta muutamassa haastattelussa sen merkitys omille uravalinnoille nousi kuitenkin esiin. Muutama haastateltava kertoi, että ajatus yliopistossa opiskelusta oli tuntunut nuorena itselle kuulumattomalta. Se oli koettu liian vaikeaksi tai omasta lähipiiristä ei ollut löytynyt esimerkkiä yliopistossa opiskelusta. Perhetaustalla oli merkitystä, jos vanhemmat eivät olleet opiskelleet yliopistossa, ei nuorempana oltu osata ajatella niitä itselleenkaan. Vasta aikuisena oli herätty ajatukseen, että yliopisto voisi olla mahdollinen myös itselle. Kun opiskelupaikka oli sitten saavutettu, vaikutti se myönteisesti itsetuntoon ja käsitykseen omasta osaamisesta ja mahdollisuuksista työelämässä.

Alanvaihto ja uuden opiskelu myös lisäävät työssäjaksamista ja työhyvinvointia. Tämän tutkimuksen haastateltavissa työhyvinvoinnin ja uudesta alasta innostumisen vaikutukset näkyivät myös muussa elämässä sekä siinä, miten työelämään suhtauduttiin. He kouluttautuivat jaksakseen työssä paremmin sekä mahdollisesti myös jaksakseen työelämässä pidempään. Tämä argumentoi aikuiskoulutuksen hyödyllisyydestä myös talouden kannalta: hyvinvoivat ja työstään motivoituneet ihmiset myös jaksavat ja jatkavat työelämässä pidempään. Mahdollisuus vaihtaa suuntaa ja kokeilla erilaisia urapolkuja vähentää myös nuorten paineita opiskelualan valinnasta. Paineet valita opiskeluala kerralla oikein lisää stressiä ja ahdistusta tulevaisuudesta. Jo tieto siitä, että myöhemmin elämässä voi vaihtaa suuntaa, helpottaa ja motivoi.

Tämän tutkimuksen haastattelut tehtiin keväällä ja alkukesästä 2023 juuri ennen uuden hallitusohjelman julkaisua ja suunnitelmia lakkauttaa aikuiskoulutustuki. Kesäkuussa 2023 julkaistuun hallitusohjelmaan on kirjattu, että aikuiskoulutustuki suunnitelmallisesti lakkautetaan elokuussa 2024. (Aikuiskoulutustuki 2023.) Tämä koskee suurelta osin uravaihtoa miettiviä aikuisia, sillä aikuiskoulutustuki mahdollistaa monelle opiskelun taloudellisesti. Tämän tutkimuksen vastaajista osa myös ainakin osittain rahoitti opintojaan aikuiskoulutustuen avulla ja asia tuli esiin myös vastauksissa; opintotuella ei olisi ollut mahdollista opintoja rahoittaa, sillä monella aikuisella on taloudellisia velvoitteita, joita opintotuki ei kata. Tuen lakkauttaminen siis todennäköisesti tekisi tutkintoon perustuvat uravaihdot vaikeiksi, osan kohdalla jopa mahdottomiksi.

Tässä tutkimuksessa nousi esiin uudelleen kouluttautumisen tuomat hyödyt yksilölle, kuten sen mahdollistama itsensä kehittäminen ja mahdollisuus työllistyä uudelle alalle. Hyödyt mukailevat jatkuvalla oppimiselle laadittuja tavoitteita. Yksilöiden osaamisen kehittämällä tuetaan merkityksellisiä työuria, hyvää työllisyyskehitystä sekä luodaan mahdollisuuksia, jotta yksilöt voivat päästä tarvitsemaansa koulutukseen työn ohessa ja sen aikana. (OKM 2022.) Koulutuksen hyötyjä tulisikin mitata muussakin kuin rahassa. Suomea vaivaa nyt ja yhä enemmän tulevaisuudessa osaajapula. Työelämä myös muuttuu ja osaamistarpeet sen mukana. Koulutusmahdollisuuksia, myös uudelleen kouluttautumista, tulisi siis tukea ja mahdollistaa erilaiset urapolut.

6.2 Ammatillinen identiteetti muuttuu aikuisena opiskellessa

Työurat ovat entistä monimuotoisempia ja joustavampia. Työelämän ja yksilöiden urapolkujen monimuotoisuus koskee niin työn sisältöä, muotoa kuin suuntaakin. Suoraviivaisesta urapolusta on siirrytty monisuuntaiseen ja monimuotoiseen uraan. Joustavaa urakehitystä on se, että yksilö voi mennä mihin suuntaan tahansa, palata takaisin ja jatkaa toiseen suuntaan. (Baruch 2003, 61.) Toisaalta työelämän pirstaloituminen ja monimuotoistuminen vaatii yksilöiltä yhä enemmän yksilöllistä vastuuta oman ammatillisen identiteetin kasvulta. Työelämä ei aina pysty tarjoamaan mahdollisuuksia osaamisen kehittämiseen ja ammatillisen identiteetin rakentamiseen vaan yksilöltä vaaditaan usein oma-aloitteista muuntautumista. Pärjätäkseen

työmarkkinoilla yksilön on jatkuvasti ylläpidettävä osaamistaan ja kyettävä tuomaan esiin oma arvonsa työnantajille. Jatkuvan oppimisen eetoksen mukaan yhteiskunta odottaa, että yksilö kouluttautuu ylläpitääkseen omaa osaamistaan ja on näin taas hyödyksi yhteiskunnalle.

Haastateltavien ammatillinen identiteetti kehittyi heidän aloitettuaan yliopisto-opinnot. Ammatillinen identiteetti vahvistui ja työn sisältö sekä se, mikä työssä on tärkeää, nousi entistä tärkeämmäksi. Työ ja se, millaiseksi omassa työssään ja uudella alallaan halusi tulla, kasvatti merkitystään entiseen. Haastateltavat osasivat sanoittaa ja kuvata osaamistaan ja vahvuuksiaan. He olivat löytäneet uudenlaista motivaatiota ja intoa niin opintoja kuin sitä kautta työtä kohtaan.

Yksilön näkökulmasta ammatillisen identiteetin rakentaminen ja ylläpitäminen vaativat jatkuvuutta ja ennustettavuutta. Työelämä ei tarjoa niitä kuitenkaan enää samoin kuten ennen. Monilla ammattialoilla vaaditaan tästä huolimatta pitkäkestoista itsensä ja ammatillisuutensa kehittämistä sekä omaan persoonaan linkittyvää ammatillista kasvua. Uusiutuminen ja kasvu vaativat jatkuvaa oman ammatillisen identiteetin uudelleenmäärittelyä. Yksilön on samalla arvioitava ja muokattava työhön liittämääns mielikuvia, arvoja ja sitoumuksia. (Etäpelto & Vähäsantanen 2010, 28.) Tutkimuksen haastateltavat ovat onnistuneet uudelleenmäärittelemään itsensä ammatillisesti, mutta työn sijaan sen on mahdollistanut opinnot. Opinnot ovat tarjonneet oppimista, sosiaalista tukea ja uusia tehtäviä, joiden avulla ammatillista identiteettiä on voinut rakentaa. He myös tunnistivat jatkuvan oppimisen merkityksen oman osaamisen kehittämisessä ja ylläpitämisessä. Kaikki haastateltavat suhtautuivat tähän mahdollisuutena ja keinona päästä työelämässä eteenpäin, mutta myös motivoivana ammatillisen identiteetin kehittämisenä.

6.3 Lopuksi

Tämän tutkimuksen näkökulma on kokemuksellinen ja se tarkastelee uranvaihtoa ja aikuisena opiskelua yksilön näkökulmasta. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna uranvaihdolla ja mahdollisuudella vaikuttaa työuraan opiskelemalla on yksilölle myönteisiä vaikutuksia. Uranvaihto vaikuttaa niin ammatilliseen identiteettiin kuin koko yksilön hyvinvointiin ja työssä jaksamiseen laajemmin. Nykyisessä työelämässä korostetaan yhä useammin yliammatillisia taitoja, moniammatillisuutta, joustavuutta, jatkuvaa oppimista sekä ammatillista liikkuvuutta ja uudistumista. Nämä ovat usein kuitenkin vastakkaisia vahvalle ammatilliselle identiteetille. Yksilöiltä vaaditaan oman osaamisen tunnistamista ja sanoittamista. Aikuisena uudelleen opiskelu ja urapolun muutokset mahdollistavat myös ammatillisen identiteetin kehittämisen ja kasvamisen.

Mahdollisuus tehdä muutoksia työelämässä ja tavoitella muutosta aikuisena kouluttautumisen kautta tuo yksilölle toivoa ja myönteisiä odotuksia omaa työuraa kohtaan. Odotusarvoteoria (Carver & Scheier 2001, 32) selittää optimismin yhteyttä yksilön käyttäytymiseen. Teorian mukaan yksilöt käyttäytyvät tavoitesuuntautuneesti. Sen mukaan luottavaisesti päämääriensä saavuttamiseen suhtautuvat yksilöt työskentelevät sinnikkäästi saavuttaakseen tavoitteensa. Jos taas yksilö ennakoii, että päämääriä ei voi saavuttaa, hän vetäytyy ja luopuu itselleen asettamista tavoitteista. Näin ollen voikin arvioida, että työelämässä optimistiset yksilöt asettavat itselleen sellaisia tavoitteita, joiden saavuttamiseksi heillä on myönteisiä odotuksia. (Feldt, Mäkikangas, Piitulainen 2008, 111.) Voisikin päätellä, että kun mahdollisuudet vaikuttaa omaan uraan myöhemmällä iällä vaikeutuvat, vaikuttaa se myös yksilön asennoitumiseen työhön ja sille asetettuihin tavoitteisiin.

Vuoden 2023 hallitusohjelma suunnitellee aikuiskoulutustuen lakkauttamista vuonna 2024. Aikuiskoulutustuki on ollut tässäkin tutkimuksessa mukana olleille tärkeä taloudellinen tuki ja opintojen mahdollistaja. Tämä tuen poistaminen vaikuttaa tulevaisuudessa aikuisten ihmisten uudelleen kouluttautumismahdollisuuksiin. Uudelleen kouluttautumisen epätasa-arvo lisääntyy, kun se on mahdollista vain niille, joilla on siihen

taloudellisia resursseja. Jatkotutkimuksen aiheena voisikin olla, miten tämän mahdollisuuden poisto vaikuttaa ihmisten uskomuksiin työelämästä. Onko päätökset koulutuksesta tehtävä nuorena ja päätöksen kanssa on pärjättävä koko työura? Miten vaikuttaa tieto siitä, että mahdollisuudet vaihtaa uraa myöhemmällä iällä vähenevät, sekä aikuisiin työssäkäyviin kuin nuoriin, jotka tekevät päätöstä tulevasta opiskelupaikasta?

6.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimusetiikan kannalta merkittävimpiä asioita tässä tutkimuksessani on haastateltavien yksityisyydensuoja sekä kerätyn aineiston henkilökohtaisuus. Tieteellisen tutkimuksen eettiseen perustaan kuuluu tutkittavien suoja. Tutkittavien suojan eettisenä perustana ovat ihmisoikeudet. Suojaan kuuluu lähtökohdissaan se, että tutkittaville selvitetään tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja menetelmät. Myös vapaaehtoisuus on osa tutkittavien suojaa; tutkittavilla on oikeus kieltäytyä osallistumisesta tutkimukseen, keskeyttää tutkimuksessa mukanaolonsa milloin tahansa sekä jälkikäteen itseä koskevan aineiston käyttö osana tutkimusta. Oleellinen osa tutkittavien suojaa on luottamuksellisuus; osallistujien on jäätävä nimettömiksi koko tutkimusprosessin ajan ja kerätyt tiedot on järjestettävä niin, että osallistujien nimettömyys varmistetaan. Tutkimustiedot ovat luottamuksellisia eikä tutkimuksen yhteydessä kerättyjä tietoja luovuteta ulkopuolisille. Tietoja ei käytetä muuhun kuin luvattuun tarkoitukseen. Tutkijan on varmistettava, että tutkimukseen osallistujat tietävät nämä oikeutensa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 131.)

Aineistoni on kerätty henkilökohtaisesti haastatteleamalla ja tutkimuksen kohteena on haastateltavien elämäntarinat ja kokemukset. Haastateltavia on myös melko vähän, eli jos haastateltavan tuntee, voi tunnistaminen olla mahdollista. Aineiston käsittelyssä on otettu huomioon, että tunnistettavat piirteet häivytetään eli aineistosta tai tuloksista kirjoittaessa ei esimerkiksi mainita työpaikkoja tai oppilaitoksia tai paikkakuntia nimeltä, vaikka haastateltava olisikin ne haastattelussa nimennyt. Haastateltaville annetaan koodinimi, jolla häntä nimitetään tutkimuksessa ja jolla esimerkiksi käytetyt sitaatit erotellaan.

Osa haastateltavista oli minulle entuudestaan tuttuja ja osa ei. Tämä on saattanut vaikuttanut haastattelujen ilmapiiriin ja vastauksiin, sillä osan kanssa tilanne on ollut

tuttavallisempi ja haastateltava on todennäköisesti rentoutunut ja vastannut syvemmin myös henkilökohtaisiin asioihin. Toisaalta haastateltavat, joita en tuntenut entuudestaan, pohtivat myös omia valintojaan ja kokemuksiaan hyvin avoimesti. Kun haastattelija ei ole tuttu vaan joku täysin ulkopuolinen, voi omien kokemusten pohtiminen ollakin helpompaa, kun jonkun tutun kanssa.

Molemmissa tapauksissa avainasemassa on ollut luottamuksellisen ilmapiirin luominen ja myönteinen vuorovaikutus haastattelijan ja haastatellun välillä. Luottamuksen synnyttäminen haastattelussa on tasapainottelua, jossa yhtäältä osoitetaan empatiaa ja rakennetaan yhteenkuuluvuutta ja toisaalta suhtaudutaan haastattelutilanteen tehtävään ja roolijakoon. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 53.)

Haastateltavien tuttuudesta ja samankaltaisuudesta itseni kanssa johtuen pyrin haastatteluissa neutraaliuteen sekä roolien eriyttämiseen. Haastattelijan odotetaan käyttäytyvän neutraalisti; pidättäytyvän hämmästelystä, ei esittävän mielipiteitä tai näyttävän tunteitaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 97.) Neutraalius mielletään osaksi ammattimaisuutta. Käytännössä neutraaliuden vaatimusta on kuitenkin vaikea noudattaa, sillä haastattelu on vuorovaikutustilanne. Vuorovaikutustilanteessa toinen osapuoli ei voi yksipuolisesti päättää, onko hän vain passiivinen kuuntelija. Haastateltava voi esimerkiksi kysyä haastattelijalta neuvoja tai palautetta jakamilleen kokemuksille, jolloin haastattelijan pidättyväisyys voi näyttäytyä kiinnostuksen puutteena, mikä ei edistä luottamuksellisen vuorovaikutuksen syntyä eikä haastattelun tavoitteita. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 74.) Haastattelutilanteissa vältin omien mielipiteiden kertomista, mutta jos haastateltavalla oli vaikeuksia esimerkiksi ymmärtää kysymystä kerroin esimerkin, joka valotti mitä kysymyksellä tarkoitan. Haastattelija onkin haastattelutilanteessa sekä osallistuva että tutkiva persoona ja hän joutuu siihen ihmisenä osalliseksi. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 97.) Haastattelu on aina keskustelua ja käytännön vuorovaikutustilanteessa on mahdotonta pitäytyä tiukoissa ohjeistuksissa. Haastattelun edetessä myös haastattelijat turvautuvat aiemmin oppimiinsa arkikeskustelun käytänteisiin. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 80.) Haastateltujen puhe on litteroitu tutkimuksessa sanallisesti tarkasti, mutta siitä on jätetty pois esimerkiksi osallistujien ominaiseen puhetyyliin kuuluvat ilmaisut, toistot ja tauot. Tämä jättää osan vuorovaikutuksesta sekä ihmisen persoonasta pois, vaikka ei

Tutkimukseni käsittelee alanvaihtoa ja uudelleen kouluttautumista aikuisena korkeakoulussa. Samaistun myös itse alanvaihtajaksi ja siis myös moniin ajatuksiin ja kokemuksiin, joita haastateltavat toivat haastatteluissa esille. Tämä yhteinen kokemus samasta aiheesta näkyy muun muassa kielessä ja ilmaisuissa, joita haastatteluissa on käytetty. Haastattelulle on tunnusomaista kielen keskeinen merkitys. Haastatteluun osallistuvat ihmiset yrittävät käsitteellisesti selvittää omaa suhdettaan maailmaan. Haastattelijan pyrkimyksenä on selvittää, miten haastateltavalla jonkin asian tai tapahtuman merkitykset rakentuvat. Haastattelun aikana luodaan uusia ja myös yhteisiä merkityksiä; haastattelutilanteissa voidaan soveltaa yhteisrakentamisen käsitettä. Haastattelutilanteeseen sovellettuna yhteisrakentaminen tarkoittaa, että haastateltavan vastaus kuvastaa myös haastattelijan tapaa olla läsnä sekä hänen tapaansa esittää asioita sekä haastattelun edeltäviä kysymyksiä ja vastauksia. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 49.) Oma kokemukseni uranvaihdosta on siis vaikuttanut haastattelujen tekemiseen, näkökulmiin ja käytettyyn kieleen, sillä omat kokemukseni ja näkökulmani näkyvät sanavalinnoissa ja merkityksissä, joita niille haastatteluissa on annettu. Kielellinen valmius ja kommunikaatiotyylit vaihtelevat eri sosiaaliluokissa ja tämä tulee ottaa huomioon haastatteluja suunniteltaessa. Sanojen sivumerkitykset ovat erilaisia eri ihmisillä. Tutkija ja haastattelija hahmottaa tutkittavia ilmiöitä omista lähtökohdistaan käsin. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 53.) Tämän tutkimuksen haastateltavat ovat aikuisia yliopisto-opiskelijoita, joten voi olettaa, että tietty akateeminen kieli ja kieleen liitetyt merkitykset sekä haastattelututkimusmetodina on heille tuttuja. Myös kokemus uravaihdosta ja aikuisena opiskelun aloittamisesta on yhteinen.

LÄHTEET

Ahola S., Asplund R., Vanhala P. 2018. Opiskelijavalinnat ja korkeakouluopintojen nopeuttaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta.

Airo J-P., Rantanen J. & Salmela T. 2008. Oma ura, paras ura. Hämeenlinna: Talentum.

Alasuutari P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Anderson M., Veloso E., Trevisan L., Stefani S. 2020. Career transition of middle aged professionals. Revista de Administração da UFSM 2021. vol. 14, no. 1. 63-78.

Alasuutari P. 1999. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.

Aikuiskoulutustuki 2023. <https://www.aikuiskoulutustuki.fi/mika-aikuiskoulutustuki/tietoa-tyontekijalle/> (22.6.2023)

Arthur M.B., Khapova S.N. & Wilderom C. 2005. Career success in boundaryless career world. Journal of Organizational Behavior 26. 177-202.

Arthur, M.B. & Rousseau, D.M. 1996. The Boundaryless Career: a new employment principle for a new organizational era. New York: Oxford University Press.

Baruch, Yehuda. 2003. Transforming careers: from linear to multidirectional career paths. Organizational and individual perspectives. Career Development International Vol 9, No 1, 2004, 58-73.

Carver C. & Scheier M.F. 2001. Optimism, pessimism and self-regulation. Teoksessa Chang E. (toim.) Optimism, pessimism: Implications for theory, research and practice. Washington DC, US. American Psychological Association.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino. E-kirja.

Etäpelto A. 2007. Työidentiteetti ja subjektiiviset rakenteiden ja toimijuuden ristiallokokossa. Teoksessa Etäpelto A., Collins K. & Saarinen J. (toim.) Työ, identiteetti ja oppiminen. WSOY Oppimateriaalit.

Etäpelto A. & Vähäsantanen K. 2010. Ammatillinen identiteetti persoonallisena ja sosiaalisena konstruktiona. Teoksessa Etäpelto A. & Onnismaa J. 2010. Ammatillisuus ja ammatillinen kasvu. Aikuiskasvatuksen 46. vuosikerta.

Feldt, T. & Mäkikangas, A. & Piitulainen S. . Persoonallisuuden riski- ja suojaavat tekijät työhyvinvoinnin näkökulmasta. Teoksessa Kinnunen, U. & Feldt, T. & Mauno, S. (toim.) 2008. Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus. 95 - 118

Haltia N. & Isopahka-Bouret U. & Jauhiainen A. 2019. Korkeakoulujen opiskelijavalintauudistus ja aikuisopiskelijan opiskelumahdollisuudet. Aikuiskasvatus 4, 276-289.

Hanhimäki E. & Vähäsantanen K. & Rantanen J. 2021. Toimijuuden ja identiteetin yksilölliset ja sosiaaliset painotukset korkeakoulutettujen urapolulla. Aikuiskasvatus 4, 319-332.

Hirsjärvi S. & Hurme H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki

Heikkilä Mirva 2019. Alanvaihto ja ammatillisen identiteetin muutos ruumiillisina tiloina ja tuntemuksina. Aikuiskasvatus 1, 19-33.

Jokinen A. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].
<<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. [Viitattu 27.05.2023.]

Juhila K. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen

tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja].

<<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. [Viitattu 13.11.2023.]

Jolanki O. & Karhunen S. 2019. Renki vai isäntä? Analyysiohjelmat laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Ruusuvuori J., Nikander & Hyvärinen (toimi.) 2019. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. 395-410.

Kinnari, H. 2013. Miten elinikäisestä oppimisesta puhutaan? Aikuiskasvatus 2, 107-117.

Kinnunen, U. & Feldt, T. & Mauno, S. (toim.) 2008. Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kansaneläkelaitos 2023. Opintotuki. <https://www.kela.fi/opintotuki-kuka-voi-saada> (22.6.2023)

LaPointe K. 2014. Tilaa mielekkäälle työlle. Aikuiskasvatus 1, 17-28.

LaPointe K. 2011. Moral struggles, subtle shifts. Narrative practices of identity work in career transitions. Aalto university.

Hanhimäki E. & Vähäsantanen K. & Rantanen J. 2021. Toimijuuden ja identiteetin yksilölliset ja sosiaaliset painotukset korkeakoulutettujen urapolulla. Aikuiskasvatus 4, 319-332.

Mauno S. & Kinnunen U. Työn epävarmuus, työttömyys ja ja hyvinvointi. Teoksessa Kinnunen, U. & Feldt, T. & Mauno, S. (toim.) 2008. Työ leipälajina. Työhyvinvoinnin psykologiset perusteet. Jyväskylä: PS-kustannus. 167 – 199

Merriam S.B. & Baumgartner L.M. 2020. Learning in Adulthood: A Comprehensive Guide. John Wiley & Sons. E-kirja.

Moore E. 2003. Pitkä opintie – aikuisiällä suoritettu yliopistotutkinto ja koulutuksellisen elämäntieteen muutos. Joensuun yliopisto.

Nurmi J-E, Ahonen T., Lyytinen H., Lyytinen P., Pulkkinen L., Ruoppila I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. Jatkuva oppiminen. <https://okm.fi/jatkuva-oppiminen>
(28.11.2022.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen. <https://okm.fi/koulutusselonteko/jatkuva-oppiminen> (8.12.2022.)

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2022. Opiskelijavalinnat ja yhteistyö. <https://okm.fi/opiskelijavalinnat-ja-yhteistyö> (7.12.2022.)

Pöyliö H. & Erola J. 2015. Suomen lisääntynyt sosiaalinen liikkuvuus harvinaista muualla Euroopassa. Talous ja yhteiskunta 4/2015. 30-35.

Rinne R., Haltia N., Nori H. & Jauhiainen A. 2008. Yliopiston porteilla. Aikuiset ja nuoret hakijat ja sisään päässeet 2000-luvun alun Suomessa. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Repo S., Vuoksenranta S-T. & Ruokolainen O. 2014. Kuinka avoimen yliopiston opiskelija yhdistää opiskelun, työn ja perheen. Aikuiskasvatus 4. 259-268.

Ruusuvuori J. & Nikander P. 2017. Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Hyvärinen J. Nikander P. & Ruusuvuori J. (Toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 427-442.

Ruusuvuori J. 2010. Litteroija muistilista. Teoksessa Ruusuvuori J., Nikander & Hyvärinen (toimi.) 2019. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino. 424-432.

Ruusuvuori J. & Tiittula L. 2017. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Hyvärinen J. Nikander P. & Ruusuvuori J. (Toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 46-87.

Ruusuvuori J., Nikander P. & Hyvärinen M.. 2017. Haastattelun analyysin vaiheet.. Teoksessa Hyvärinen J. Nikander P. & Ruusuvuori J. (Toim.) 2017. Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino. 9-36..

Siivonen P. & Filander K. 2019. Yliopisto-opiskelijoiden kelpoisuuden muuntuneet mitat ja askelmerkit – vaativia asiakkaita ja tukea tarvitsevia koululaisia. Teoksessa Nori H., Laalo H., Rinne R. (toim.) 2019. Kohti oppimisyhteiskuntaa – koulutuspolitiikan uusi suunta ja korkeakoulutuksen muuttuva maisema. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos.

Silvennoinen, Heikki & Tulkki, Pasi (toim.) 1998. Elinikäinen oppiminen. Tampere: Gaudeamus.

Silvennoinen, H., & Lindberg, M. (2015). Aikuiskoulutukseen osallistuminen Suomessa. Aikuiskasvatus, 35(4), 266–285.

Sitra 2023. Megatrendit. <https://www.sitra.fi/aiheet/megatrendit/> (6.8.2023)

Siirilä, J., Mäki, K. ja Kinnari, H. (2021). Jatkuva oppiminen oppilaitosten ulkopuolella – yhteisiä tulkintoja ja merkityksiä rakentamassa. Ammattikasvatuksen aikakauskirja, 23 (2), 65-82.

Sennett R. 2002. Työn uusi järjestys. Miten uusi kapitalismi kuluttaa ihmisen luonnetta. Tampere: Vastapaino.

Tuomi J. & Sarajärvi A. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Työsuojelu 2023. <https://www.tyosuojelu.fi/tyosuhde/muut-vapaat-tyosta/opintovapaa>
(22.6.2023)

Työllisyysrahasto 2023. Aikuiskoulutustuen koettu vaikutus.
<https://www.stinfo.fi/files/69817871/69991711/5898/fi> (22.6.2023)

Työllisyysrahasto 2022. Tilastotietoa aikuiskoulutustuesta.
https://www.tyollisyysrahasto.fi/globalassets/hallitusohjelma2023/tilastotietoa_aikuiskoulutustuesta14082023.pdf (4.11.2023.)

Vahtera S. 2017. Ennen ja jälkeen uuden ammatin ja uran. Tutkimusraportti.
<https://www.sitra.fi/app/uploads/2017/06/Uusiin-saappaisiin-raportti-20.6.2017.pdf>.
(28.11.2022)

Valli R. & Aaltola J. 2015. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vähäsantanen K. 2007. Ammatillisen opettajan ammatti-identiteetti muutoksessa. Teoksessa Etäpelto A., Collins K. & Saarinen J. (toim.) Työ, identiteetti ja oppiminen. WSOY Oppimateriaalit.

Vähäsantanen K. 2022. Professional Identity in Changing Workplaces: Why It Matters, When It Becomes Emotionally Imbued, and How to Support Its Agentic Negotiations. Teoksessa Harteis C., Gijbels D., & Kyndt E. (toim.) Research approaches on workplace learnig. 29-46. Springer.

Neuvottelutulos hallitusohjelmasta 16.6.2023. Vahva ja välittävä Suomi. Saatavilla:
<https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/158702198/Neuvottelutulos+hallitusohjelma+sta+16.6.2023.pdf/2febf7a7-d5a1-6f17-df2d-95561de7a6de/Neuvottelutulos+hallitusohjelmasta+16.6.2023.pdf?t=1686924779616>
(20.6.2023)

Valtionneuvoston kanslia 2017. Valtioneuvoston tulevaisuusselonteon 1. Osa. Jaettu
ymmärrys työn murroksesta.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80036/13_17_tulevaisuusselonteko_osa1_FI.pdf?sequence=1&isAllowed=y (6.8.2023)

LIITTEET

LIITE 1

Kutsukirje haastatteluun

Hei,

Opiskelen Lapin yliopistossa aikuiskasvatustieteen maisteriohjelmassa ja teen pro gradu -tutkimusta uravaihtoista ja aikuisena uuden alan opiskelusta yliopistossa.

Etsin tutkimukseeni haastateltavia, jotka ovat päättäneet vaihtaa alaa ja hakeneet opiskelemaan yliopistoon aikuisena. Tutkimus keskittyy kokemuksiin uravaihdosta ja sen merkityksestä identiteettiin ja ammatilliseen toimijuuteen, joten opiskeltavalla alalla ei ole tutkimuksen kannalta merkitystä.

Haastattelut on tarkoitus toteuttaa helmi-maaliskuussa 2023. Haastattelut tehdään henkilökohtaisesti haastatteleamalla ja ne toteutetaan videoyhteydellä tai kasvotusten. Haastattelut nauhoitetaan ja muutetaan myöhemmin tekstimuotoon tutkimusta varten.

Haastateltavat esiintyvät tutkimuksessa nimettöminä ja heitä kutsutaan tutkimuksessa koodeilla. Jos haastateltava mainitsee nimiä tai tunnistettavia asioita haastattelussa, tutkija jättää ne tutkimuksesta pois ja korvaa ne jollain asiaan sopivalla tavalla.

Haastatteluaineistot säilytetään luottamuksellisesti Lapin yliopiston tietoturvan mukaisesti. Tietoja ei luovuteta ulkopuolisille. Aineisto hävitetään asianmukaisesti sen jälkeen, kun pro gradu -tutkimus on hyväksytty.

Lisätiedot:

Paula Kemppainen

Yhdenvertaisen ja jatkuvan oppimisen maisteriohjelma

Lapin yliopisto

LIITE 2

Haastattelukysymykset

Haastattelukysymykset

Kerro urapolustasi. Mitä olet opiskellut ennen nykyisiä opintoja? Mitä olet tehnyt työksesi?

Olitko tyytyväinen uraasi ja työhösi?

Milloin aloit pohtia uranvaihtoa? Miksi? Kauanko pohdinta kesti?

Milloin teit päätöksen uuden opiskelusta? Mikä päätökseen vaikutti?

Miksi juuri yliopistoon?

Saitko päätöksellesi tukea? Mistä?

Oliko sisäänpääsy opiskelemaan vaikeaa?

Millaisena koet aikuisena opiskelun?

Miten uuden alan opiskelu ja uusi urasuunnitelma on vaikuttanut käsitykseesi ja asenteeseesi työhön?

Oletko tyytyväinen päätökseesi? Miten näet uranvaihdon vaikutukset omassa elämässäsi?

Miten uskot, että päätöksesi vaikuttaa elämääsi kymmenen vuoden kuluttua?